

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Porozumění jazyku mladých lidí starou generací a naopak

Vypracovala: Lucie Němečková
Vedoucí práce: Mgr. Michaela Křivancová, Ph. D.

České Budějovice 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 28. dubna 2014

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Michaele Křivancové, Ph. D., za cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat celé mé rodině za morální podporu a pomoc. Zvláštní poděkování patří Mgr. Karlu Kratochvílovi za cenné rady při zpracování bakalářské práce. Velké dík patří také Domovu pro seniory v Pelhřimově a oběma školám za umožnění provést výzkum k této bakalářské práci.

Abstrakt

V práci se zabývám problémem, jak mládež rozumí jazyku současných seniorů a naopak, jak starší generace rozumí dnešní mládeži, jak se orientuje v běžně užívaných výrazech mladých lidí. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části se nejprve zabývám slovní zásobou jako takovou a dále stručně představuji způsoby obohacování slovní zásoby. V následující kapitole se věnuji útvarům národního jazyka. Tato kapitola je základem i pro praktickou část, neboť v dotazníku je zařazen úkol zkoumající orientaci v knižních výrazech. Další zkoumané výrazy jsou spíše z nespisovné vrstvy národního jazyka. V poslední kapitole teoretické části se zabývám pojmem mládež a věkovým vymezením této sociální skupiny. Hlavní pozornost pak soustředím na charakteristiku mluvy mládeže.

V praktické části se podrobněji zabývám výsledky dotazníků, které byly sestaveny s ohledem na téma této bakalářské práce. Také se zabývám podrobným srovnáním výsledků každého úkolu jak u mladé, tak u staré generace. Každý úkol u jednotlivých věkových skupin respondentů je zpracován do grafu. Na konci této práce uvádím přehledné tabulky, které souhrnně zaznamenávají úspěšnost každé věkové skupiny respondentů v konkrétním úkolu.

Abstract

The work deals with understanding the language of the older generation by young people and vice versa - how the old generation understands the present-day youth; how the old generation is versed in expressions commonly used by the young. The work is divided into a theoretical and practical parts.

The theoretical part at first deals with lexis in general and then briefly presents word formation and vocabulary enrichment. The following chapter discusses structures of the national language, which was also a base for the practical part as the questionnaire contained a task proving knowledge of literary expressions. The questionnaire as a whole deals with issues of standard and non-standard levels of Czech. The last chapter of the theoretical part covers the term "youth" and age limits of this social group. Special attention is then paid to features of young people's language.

The practical part deals in detail with results shown in questionnaires prepared in regard to the topic of this bachelor thesis. It thoroughly compares results in each task both with the young and the old generations. Each task for the individual age categories of respondents is shown in the form of a chart. The last part of the work presents a tabular summary of success rates for each age group of respondents in particular tasks.

Obsah

Úvod	7
I. Teoretická část	8
1 Slovní zásoba	8
1.1 Charakteristika slovní zásoby	8
1.2 Jádro a periferie	9
1.3 Slovní zásoba jedince	9
1.4 Změny slovní zásoby	10
2 Obohacování slovní zásoby	11
2.1 Významové změny slov	11
2.2 Přejímání slov	13
2.3 Tvoření nových slov	15
3 Útvary národního jazyka	18
3.1 Spisovná čeština	18
3.2 Nespisovná čeština	19
4 Mluva mládeže	22
4.1 Charakteristika mládeže	22
4.2 Mluva mládeže	23
II. Praktická část	27
1 Výsledky výzkumu	29
1.1 Věková skupina 14 – 15 let	29
1.2 Věková skupina 16 – 19 let	35
1.3 Věková skupina 60 – 75 let	41
1.4 Věková skupina 76 let a více let	47
2 Shrnutí výsledků výzkumu	53
Závěr	69
Použitá literatura	71
Přílohy	73

Úvod

K výběru tématu této bakalářské práce mě inspirovala především má osmdesátiletá babička, která má i přes svůj věk velice bohatou slovní zásobu. Při jedné z návštěv, na níž nám babička udělala k obědu „filí“, vzala si na sebe lepší jupku a poté mi dala „čekuládu“, jsem se od ní dozvěděla, že její jupka sice není úplně „in“, ale jí to ještě stačí, jak jsou všechny postavy v jejím oblíbeném seriálu „happy“, i když nechápe, jak v televizi můžou mít takového holomka. Zaujalo mě, jak díky sledování dnešních seriálů přijímá moderní výrazy, mnohdy původem z anglického jazyka. Přitom se na druhé straně ztotožňuje s názory svých vrstevníků, kteří tvrdí, že se dnešní televizní hlasatelé neumí vhodně vyjadřovat a naši mateřštinu jen deformují. Když se k našemu rozhovoru přidala babiččina sousedka, která si stěžovala, že nerozumí svým vnoučatům, když jí něco vykládají, začala jsem přemýšlet, jak velké jsou jazykové rozdíly mezi jednotlivými věkovými generacemi. Rozhodla jsem se tedy mezigeneračnímu porozumění jazyka více věnovat. Zjistit, jak dnešní mládež rozumí svým prarodičům, jak se změnil výrazy v určitých oblastech v průběhu let. Dalším důvodem výběru tématu byla tak často diskutovaná čtenářská pasivita mladé generace a s ní související neznalost knižních výrazů. Proto jsem se v dotazníkovém šetření zabývala i touto vyšší vrstvou spisovné češtiny, která odráží mimo jiné i čtenářskou zkušenost uživatelů našeho jazyka.

I. Teoretická část

1 Slovní zásoba

1.1 Charakteristika slovní zásoby

Slovní zásobu (lexikum) tvoří souhrn všech slov, která v jazyce existují. Termín lexikum v sobě zahrnuje jednovýznamová i vícevýznamová slova a také ustálená slovní spojení. Slovní zásoba, nazývaná někdy lexikálně sémantický plán, obsahuje větší množství prvků než plán morfologický, fonetický a syntaktický. Oproti ostatním plánům lexikálně sémantický plán nejlépe reaguje na potřeby jedince užívajícího jazyka a je úzce spjat s mimojazykovou skutečností.

Přesný počet slov ve slovní zásobě nemůžeme určit, neboť se slovní zásoba neustále mění, vyvíjí. Konkrétnější představu ale můžeme získat díky výkladovým slovníkům, které slovní zásobu zaznamenávají.

Výkladové slovníky nám vysvětlují pojem či význam slova v témže jazyce a dělí se na naučné či jazykové. **Naučné výkladové slovníky** neboli encyklopedie nám přinášejí buď poznatky určitého oboru (takovýmito naučným výkladovým slovníkům říkáme specializované), nebo se jedná o naučné slovníky s poznatky různých oborů. Mezi tyto všeobecné encyklopedie můžeme například zařadit Ottův slovník naučný nebo encyklopedii Diderot.

Jazykové výkladové slovníky se zabývají například původem slov - takovéto slovníky nazýváme etymologickými. Nejznámějším autorem etymologického slovníku je Václav Machek, který výkladový jazykový slovník vydal pod názvem Etymologický slovník jazyka českého. Nejnovější etymologický slovník českého jazyka je z roku 2012, jehož autorem je Jiří Rejsek. Dále se výkladové jazykové slovníky zaměřují například na výskyt cizích slov (slovníky cizích slov), synonym, slangů, nářečí a terminologického názvosloví. Slovník české frazeologie a idiomatiky, jehož autorem je František Čermák (2009), zastupuje skupinu výkladových slovníků frazeologických a obsahuje ustálená slovní spojení českého jazyka. Problematikou spisovného jazyka se zabývá například Slovník spisovného jazyka českého či Slovní spisovné češtiny pro školu a veřejnost, který byl vydán v roce 2005 Josefem Filipcem. Nejrozsáhlejší jazykový výkladový slovník češtiny

je, ale Příruční slovník jazyka českého, obsahující 250 000 slov. Tento slovník byl vydáván v letech 1935-1957, nedozvíme se z něj tedy současný stav slovní zásoby. Obecně ale můžeme říci, že počet nově vzniklých slov převažuje nad slovy zaniklými, slovní zásoba má tedy tendenci se rozšiřovat.

1.2 Jádro a periferie

Slova, která se používají v běžné komunikaci a objevují se tedy nejčastěji, tvoří jádro, které je také někdy nazýváno jako základní slovní fond. Čechová (2000) na jádro pohlíží z vývojového hlediska a k základnímu slovnímu fondu řadí slova stará, praslovanská a všeslovanská, z kterých se později vytvořila slova jednotlivých slovanských jazyků. Slova tvořící jádro není mnoho, většinou pojmenovávají nejzákladnější jevy týkající se např. popisu přírody, bydlení, času, rodinných vztahů atd. (např. voda, země, chléb, dát, brát, syn atd.). Do centra slovní zásoby řadíme také zájmena a předložky.

„Tato slova patří k nejstarším a téměř neměnným jednotkám lexikonu. Ze synchronního hlediska jsou to slova nemotivovaná, neutrální, mají vysokou frekvenci výskytu a jsou zpravidla krátká.“ (Cvrček a kol., 2010: s. 76)

Periferie lexika tvoří protiklad k jádru slovní zásoby. Zahrnuje málo používaná slova, slova zastarávající nebo ta, která používá jen určitá skupina lidí, slova, která do jazyka teprve vstupují. Zařadit sem můžeme slova cizího původu, knižní, archaismy, neologismy, poetismy a termíny.

Přechodovou část slovní zásoby tvoří slova, která mají vyšší frekvenci výskytu než slova periferní, ale nepatří do centra. Lze přitom říci, že tato hranice mezi jádrem a periferií slovní zásoby není nijak ostrá.

1.3 Slovní zásoba jedince

Individuální slovní zásoba jedince je mnohem menší než ta národní. Velikost slovní zásoby se u každého uživatele jazyka liší, protože lexikum je ovlivňováno např. vzděláním, profesí, prostředím, ve kterém jedinec žije apod. Množství užívaných slov je ovlivněno i věkem člověka. Dospělý jedinec bude mít větší individuální slovní zásobu než dítě, které si mateřský jazyk teprve osvojuje a svoji slovní zásobu postupně rozvíjí. Velmi častým tématem souvisejícím s obohacováním individuální slovní zásoby je

trávení volného času a zájmy jedince, konkrétně pak četba knih, která má napomáhat k rozvoji vlastní slovní zásoby.

Individuální slovní zásoba je aktivní a pasivní.

„**Aktivní slovní zásoba** obsahuje slova, jichž člověk sám při mluvení a psaní užívá. Je vymezena z pohledu autora projevu, mluvčího/pisatele.“ (Čechová a kol. 2000: s. 81)

Aktivní slovní zásoba jedince se pohybuje mezi 5000-10 000 slov. Člověku pak k dorozumění prý stačí 1 500 slov.

Pasivní slovní zásoba obsahuje slova, která jedinec aktivně nepoužívá, ale rozumí jim při poslechu nebo čtení, nachází se tedy v pozici čtenáře či posluchače. Pasivní slovní zásoba jedince je mnohem rozsáhlejší, obvykle je třikrát až pětkrát větší než aktivní slovní zásoba. Velikost pasivní slovní zásoby se odhaduje v průměru na 40 000 slov. Dobře vzdělaný Čech by měl ovládat 50 000 slov, to je počet slov odpovídající lexikálním jednotkám ve Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost.

1.4 Změny slovní zásoby

Slova v průběhu vývoje mění svůj význam a frekvenci, neboť slovní zásoba snadno podléhá vnějším vlivům. Se společenskými změnami dochází i ke změně slovní zásoby. V češtině, stejně jako ve všech živých jazycích, dochází k dvěma změnám slovní zásoby, vzniku a zániku slov. Některá slova se užívají se stále klesající frekvencí a postupně zanikají.

1.4.1 Historismy

Zaniklá slova souhrnně nazýváme historismy. Jedná se o slova označující například názvy zbraní (palcát, řemdih, halapartna), nebo názvy hodností (purkrabí, purkmistr, zeman) dnes již neexistujících. Mezi historismy dále řadíme například dnes už zaniklý lexém pro svobodnou sestru z mužovy strany (zelva), původní názvy pro míry a váhy či pro některá řemesla. S historismy se převážně setkáme v odborné a beletristické literatuře s historickými prvky.

1.4.2 Archaismy

Archaismy jsou pak slova, jež přestáváme používat, neboť byla novými slovy vytlačena z jádra slovní zásoby. Oproti historismům archaismy označují věci a skutečnosti, které ještě existují, ale používáme pro ně už jiná slova. Jedná se o „boj“ mezi synonymy, kdy ve slovní zásobě zůstane to „silnější“. Způsobeno je to potřebou uživatelů jazyka mít ustálené odborné pojmenování. Slova vyjadřující lépe nově vzniklou skutečnost jsou také příčinou zániku některých slov. Jako příklad můžeme uvést slovo jazykověda, které vytlačilo termín jazykozpyt, slova vyňatá dnes známe pod termínem vyjmenovaná slova a dějepravu nahradil název dějepis.

Počet zaniklých slov v českém jazyce je však menší než nově vzniklých slov, dá se tedy říci, že slovní zásoba se obohacuje.

1.4.3 Neologismy

Nová slova se do slovní zásoby dostávají díky změně objektivní skutečnosti. Jsou objeveny například nové rostliny či živočichové a nastává potřeba je nějak pojmenovat. Dnes se ale neologismy týkají především oblasti techniky, která přináší neustále nové produkty a s nimi i nutnost vytvořit pro ně název.

2 Obohacování slovní zásoby

Slovní zásobu lze v českém jazyce rozšiřovat několika způsoby. Do spisovné češtiny přecházejí slova z cizích jazyků či z jiných útvarů národního jazyka, měníme význam existujících slov nebo tvoříme slova nová.

2.1 Významové změny slov

U existujících slov může dojít k posunu významu, a tím slova získají význam nový. Obohatí slovní zásobu a slovo se změní v polysémantické. Jako příklad si můžeme uvést slova přítel/přítelkyně, dříve užívaná pro pojmenování velmi dobrého kamaráda, neboť pro osobu, s kterou je dotyčný v mileneckém vztahu, se užívalo slovo chlapec/dívka, kluk/holka, partner/partnerka. Došlo však k posunu významu slova a dnes pro označení nemanželského partnera/partnerky běžně používáme slovo přítel/přítelkyně. V. Cvrček (2010) k významovým změnám řadí **apelativizaci**. Označuje tím jev, při němž

se konkrétní jméno stane obecným označením, neboť má shodné vlastnosti s vlastním jménem. Například jméno Ježíšova učedníka Jidáše používáme v češtině i s počátečním malým písmenem - v takovém případě máme na mysli jakéhokoliv zrádce.

2.1.1 Rozšiřování a zúžení významu slov

Dalším typem významové změny je rozšiřování či zúžení významu. **Rozšiřování významu**, jinak řečeno generalizace, je proces, při něm se rozsah významu zvětšuje. Příkladem může být slovo limonáda. Dříve označovalo nápoj z citronu, dnes se tento pojem používá u všech sladkých nápojů z jakéhokoliv druhu ovoce. Opakem rozšiřování je **zúžování významu** neboli specializace, při níž dochází ke zmenšení rozsahu slova. Příkladem specializace je slovo máslo či pivo. Máslo je dnes označení pro konkrétní výrobek, ale dříve pojmenovávalo vše, co se někam mazalo. Pivo pak bylo označení pro veškeré pití, ale dnes se význam zúžil na jeden konkrétní druh pití vyrobený z chmele.

2.1.2 Konkretizace a abstraktizace

V protikladu stojí významové změny konkretizace a abstraktizace. U konkretizace dochází k posunu od abstraktního významu, např. sladký sen, ke konkrétnímu - kupovat sladkosti. V druhém případě slovo konkrétní, např. jádro jablka získá abstraktní podobu - jádro diskuze.

2.1.3 Přenesení významu

K základním způsobům metasémie, tedy ke změně nebo k přenesení významu, patří také přenesení pojmenování, hlavně metafora a metonymie. Metaforu můžeme definovat jako posunutí významu slova a zařadit ji k prostředku rozšiřující polysémii. Polysémii neboli mnohoznačnost definujeme jako jev, kdy pro jedno slovo existuje více významů, které spolu zpravidla souvisejí (kočka jako zvíře, kočka jako označení krásné ženy). Řadíme ji mezi tropy, které se dnes uplatňují při vzniku významového posunu. Mezi tropy dále řadíme například i metonymii, synekdochu a další.

U metafor dochází k přenesení významu na základě vnější podobnosti. Jevy mají nějaký společný znak, který bývá nápadný, např. noha = část těla, noha stolu, houby.

Metonymie je přenesení významu slova na základě vnitřních souvislostí. Jako příklad si můžeme uvést slovo dobrota. Tento výraz můžeme použít ve smyslu dobré jídlo nebo jako dobrá lidská vlastnost. Přenos se může zakládat i na vztazích časových, způsobových, kauzálních, látkových apod.

Synekdocha vyjadřuje vztah části a celku. Posun významu je dán dvěma protikladnými principy. Buď jde o přenesení pojmenování části za celek (např. byla tam hlava na hlavě – množství lidí). Tento princip se nazývá pars pro toto. Opakem je pak totum pro parte, kdy celek zastupuje část (např. jel městskou dopravou – metrem, trolejbusem).

2.2 Přejímání slov

Slovní zásoba spisovné češtiny může přejímat slova z cizího jazyka nebo z některých útvarů národního jazyka.

2.2.1 Přejímání slov uvnitř českého jazyka

Přejímání slov uvnitř našeho jazyka se rozumí přesun slova z jedné jazykové roviny do druhé. Do spisovného jazyka se dostávají z nespisovné češtiny například některé dialektismy (př. dědina) nebo slangové výrazy z různých oborů (př. angličtinář, češtinář).

2.2.2 Přejímání slov z cizích jazyků

Mnohem častěji se však setkáme v českém jazyce s **přejímáním slov z cizích jazyků**. Působení cizích slov na náš národní jazyk je podpořeno změnami ve společnosti a odrazem jejího životního stylu. Lidé se učí cizí jazyky, mnohem více cestují do zahraničí, kde často studují nebo pracují. Příkladem, jak cizí jazyk ovlivňuje naši slovní zásobu, může být úryvek z článku Cizojazyčné prvky v korespondenci mladých lidí (2003) od Zdeňky Hladké: „...*O své English jsem ti už napsala a o boys from Wisconsin myslím taky. Hamburgry, hranolky a taky sandwiche mě už dohnaly k nemilé činnosti, jako je vaření. Hrůza a děs! Colu nepiju, piju Sprite!...*“ V jiném dopise pak dívka popisující svou novou rodinu přiznává, že nemůže najít český význam (bytná pracuje v lékárně a její manžel je plumber).

Přejímání slov z cizích jazyků není však rys pouze moderních dějin, neboť slovní zásoba se rozšiřovala například o řecká či latinská slova již od středověku. Obrozenci pak bojovali proti zavádění německých výrazů do češtiny a snažili se obohatit národní jazyk hlavně slovy převzatými ze slovanských jazyků. Dnes čeština „bojuje“ hlavně s vlivem anglického jazyka a s přejímáním mezinárodních slov, která však mají význam v odborném vyjadřování a v lepším dorozumívání mezi jednotlivými národy.

Cizí slova nemění slovní zásobu nijak násilně. Nejprve se objevují v periférii slovní zásoby. Tím, jak je uživatele jazyka začnou více používat, se postupně dostávají do centra slovní zásoby. Jak uvádí V. Cvrček (2010), přejímaná slova z cizích jazyků nejdříve zachovávají původní pravopis i výslovnost (např. jazz, roaming, modeling). Mnohdy taková slova zůstávají i nesklonná (např. check-in, kuduru). Čeština má však sklon cizí slova přizpůsobovat našemu tvaroslovnému systému, a tak například kolísá způsob psaní přejatých slov (jazz i džez, puding i pudink) nebo se od přejatých slov tvoří odvozená slova (tuning, tuningový). Postupem času přestáváme přejatá slova vnímat jako slova cizího původu (např. hřbitov, problém, kufr). J. Rejzek (1997) udává příklady slov, u kterých nenajdeme počeštěnou podobu. Původní podobu si ponechávají složeniny citátového charakteru a sousloví (fair play, happy end, come back, play off).

2.2.3 Kalky

V. Cvrček (2010) uvádí jako zvláštní způsob přejímání slov **kalkování**. Jedná se o proces, kdy se cizí slovo doslovně přeloží do našeho jazyka (např. mrakodrap - z anglického skyscraper a německého Wolkenkratzer). Takovýmto lexikálním jednotkám pak říkáme kalky.

2.2.4 Anglicismy

V současnosti čeština přejímá hlavně z angličtiny, a to především z americké. Slovům, která se podle angličtiny vytvořila v našem jazyce či se čistě z ní převzala, říkáme **anglicismy**. I. Bezděchová ve svém článku Vliv angličtiny na češtinu (1997) upozorňuje, že se často za anglicismy mylně považují jen anglická slova nebo ta, která si v novém jazyce ponechávají původní podobu. Mezi anglicismy ale musíme řadit i adaptované anglicismy s delší dobou působení v našem jazyce (např. fotbal, tramvaj, džem, hoby,

byznys). Ve svém článku také uvádí příklady anglicismů, které se velmi dobře uchytily v české slovní zásobě, a to především proto, že pojmenované věci byly známé a používané ještě předtím, než se začaly běžně používat i naší společností (např. computer/komputer, walkman, hamburger). Podle V. Cvrčka (2010) se anglicismy v češtině ustalují vlivem publicistiky. Zdůrazňuje, že si často mluvčí není vědom přesného významu anglického slova a vyjadřuje ho českým i anglickým (např. negociační obchodně politická jednání). Velký vliv má také reklama, která se snaží hledat nová a neotřelá vyjádření.

2.3 Tvoření nových slov

„Tvoření slov slouží jako způsob rozhojňování slovní zásoby a je zároveň častým způsobem tvoření nových pojmenování.“ (Hubáček, Svobodová, 1998: s. 65). Slovtvorba se zabývá pouze slovy motivovanými, která jsou tvořena třemi základními slovtvornými způsoby - odvozováním, skládáním a zkracováním. U slov motivovaných lze zjistit, z kterého slova vznikla. U nemotivovaných slov, nazývaných také jako slova prvotní či značková (např. slova židle, chléb, muž, žena atd.), nelze určit, z kterého slova vznikla.

2.3.1 Odvozování slov

Nejfrekventovanější slovtvorný způsob tvoření nových slov v českém jazyce je odvozování. Při **derivace** dochází k tvoření nového slova od slova základového pomocí přidání odvozovacích prostředků. Slovo základové může být samo slovem odvozeným nebo složeným (např. rozhlas – rozhlasový, modrotisk – modrotiskový). Slovtvorným základem nazýváme odvozenou část slova, kterou jsme přejali od slova základového. Například ryba je slovo základové, odvozené slovo je rybář. K základním derivačním postupům řadíme tvoření slov pomocí jednotlivých formantů, a to především pomocí předpon, přípon nebo koncovek.

Prefixace je slovtvorný způsob tvoření nových slov pomocí předpon, neboli prefixů dochází k připínání předpony před slovo základové. Po připojení předpony se slovu základovému obmění význam a dochází k vytvoření nového slova (např. nést - přinést, číst - přečíst, běhat - vyběhat, otec - praotec). Prefix lze připojit i ke slovům již odvozeným příponou (např. na - povědět, za - nedbat).

Sufixace je slovotvorný způsob, při němž se nové slovo tvoří pomocí přípony (sufixu), a to připojením ke kořenu slova základového (např. mlad - ík, kov - ář). Tento slovotvorný proces je typický pro substantiva. V rámci tvoření slov sufixací se některé přípony používají častěji. Takovéto přípony nazýváme produktivními. Jako příklad produktivní přípony můžeme uvést -ní (letní, jarní, volební, volební). Neproduktivní přípony jsou ty, které se dnes při odvozování slov nepoužívají (např. - da, - ch, - ež ve slovech jako je pravda, ženich, krádež atd.).

Při **derivaci prefixálně – sufixální** ke slovotvornému základu přidáváme předponu i příponu. Například pa - hor - ek, pod - brad - ek, ná - těl - ník).

Derivace prefixálně – konverzní je derivace, kdy k slovotvornému základu na začátek připojujeme předponu, na konec slova pak pouze koncovku (např. roz - cest - í, ná - břež - í).

Tvoření nových slov koncovkou se nazývá **konverze**. Jedná se o slovotvorný způsob, kdy se k slovotvornému základu připojuje pouze koncovka. U ohebných slov mají tyto koncovky tvarotvornou charakteristiku (např. trn - í, židl - e). Například u slova židle je - e koncovkou základního tvaru substantiva v prvním pádě jednotného čísla a zařazuje slovo židle k ženskému vzoru podstatného jména růže.

2.3.1.1 Méně časté derivační postupy

Reflexivizace je vnitorslovesné odvozování sloves, k němuž dochází za pomoci tzv. reflexivní částice *se* či *si*. Nové sloveso se při reflexivizaci tvoří přidáním reflexivní částice *se* či *si* k základovému slovesu a vytvoří tak spolu jedinou lexikální jednotku. Tyto reflexivní částice mají původ v akuzativu, popřípadě v dativu zvrtných zájmen osobních. Jako příklad reflexivizace můžeme uvést bavit – bavit se, bránit – bránit se, hrát – hrát si.

Resufixace je charakteristická výměnou sufixu za sufix s jiným významem. Význam slova se nemění, ale dochází ke změně tvarotvorné charakteristiky slova. Jde tedy o desufixaci slova základového a následnou novou sufixaci. Jako příklad si můžeme uvést slova vous - atý a vous - áč. Obě tato slova se vztahují k člověku, který se vyznačuje narostlými vousy. V prvním případě se jedná o adjektivum, v druhém případě jde o substantivum jmen nositelů vlastností.

Při **deprefixaci** základové slovo ztrácí prefix (např. útes - tes, údolí - dol). V běžně mluveném projevu se s těmito slovy nesetkáme, jedná se většinou o poetismy.

Desufixace je derivační postup, při kterém nové slovo vznikne zkrácením slovotvorného základu o sufix slova základového (např. hloubka - hloub, mizerný - mizera).

2.3.2 Skládání slov

Slovo utvořené slovotvorným způsobem nazývaným kompozice se skládá z více než jednoho plnovýznamového základového slova, nejčastěji bývá tvořeno dvěma slovy. První člen složeného slova má většinou podobu základu se spojovacím vokálem - o -, - e -, - i -, existují ale i slova s nulovým spojovacím vokálem. Druhý komponent se shoduje se základovým slovem (např. kamenolom, vlastivěda, koželuh, strojmistr). Místo, kde se komponenty stýkají, nazýváme šev kompozita. Nově vzniklé slovo se někdy od svého základu významově odchyluje. Například kompozitum maloměsto nenese význam malého města z pohledu rozlohy a počtu obyvatel, ale „malým“ způsobem života. Složeniny dělíme na vlastní a nevlastní.

Nevlastní složeniny můžeme beze změny podoby rozložit na samostatná slova, přičemž se zpravidla mění pořádek slov (např. vlastizrádce – zrádce vlasti, okamžik – mžik oka). Mezi nevlastní složeniny řadíme i citátová spojení, která vznikla z celých vět (např. bůhvídko, jaksepatří, budižkničemu) a příslovečná spojení (např. mermomocí, víceméně, bohužel).

Složeniny vlastní nemůžeme rozložit, aniž bychom změnili podobu takového slova, protože minimálně první část kompozita není samostatným slovem a spojuje se s druhou částí spojovacím vokálem (např. nov - o - věk, lih - o - var).

2.3.3 Zkracování

Slovotvorný postup u skupinových zkratk se od odvozování a skládání liší tím, že se tvoří z počátečních slabik několikáslovných vlastních pojmenování. Zkratkové tvoření se v našem jazyce používá při tvoření jmen institucí a výrobků. Příkladem zkratkového slova je kupříkladu slovo Sazka (Sázková kancelář). Při tvoření názvů podniků dochází k libovolným kombinacím částí slov (např. Poštovní filatelistická služba – Pofis).

Čechová (2000) rozlišuje zkratková slova na **hlásková**, vzniklá z prvních hlásek jednotlivých složek (např. AMU – Akademie múzických umění), a **písmenná zkratková slova**, která se tvoří z prvních písmen složek souslovného spojení (např. USA – United States of America).

3 Útvary národního jazyka

Národní jazyk je jazykem národa, jazykem mateřským. Za hlavní funkci národního jazyka můžeme považovat funkci národně reprezentativní; jazyk slouží lidem jako reprezentace k příslušnému národu. Abychom u nějakého uživatele češtiny mohli říci, že je pro něj český jazyk národním jazykem, musí to být příslušník našeho národa a češtinu mít jako mateřštinu. „*Národní jazyk je společenský jev spjatý s komunikativními potřebami svých nositelů, příslušníků národa.*“ (Hrbáček, 1986: s. 39) Na základě této charakteristiky můžeme tedy národní jazyk v užším slova smyslu spojovat i se společenskými vědami, jako je sociologie či historie. Jazykověda jako taková se spíše věnuje jazykovým útvarům, idiomům, kterými se národní jazyk projevuje. Pro národní jazyk je pak charakteristická jazyková situace, která je tvořena vztahy mezi jednotlivými útvary jazyka. Slova v českém jazyce se liší svou častostí neboli frekvencí. Nejfrekventovanější slova mají většinou funkci pojmenovávací a jsou bez vedlejších příznaků. Jedná se o tzv. slova neutrální, která můžeme použít v různých oblastech vyjadřování. Čechová (2000) upozorňuje, že frekvence slov závisí na funkčním stylu, například pro odbornou oblast je typická spojka i, pro uměleckou ale, pro vyprávění když. Dále například na frekvenci podstatných jmen závisí výskyt jmen přídavných, která se s podstatnými slovy spojují, a na častosti sloves se podílí závislost příslovcí. Většina slov ve slovní zásobě má příznak vedlejší a podle něj slova dělíme do jednotlivých vrstev slovní zásoby.

3.1 Spisovná čeština

Spisovná čeština, nazývaná například Chloupkem či Krčmovou jako standardní jazykový útvar, je kodifikovaná pravidly v oblasti grafické, tvarové a výslovnostní (tvarosloví, skladba, ortoepické normy a slovní zásoba). Kodifikovaná norma češtiny se k uživatelům dostává prostřednictvím mluvnic, pravidel českého pravopisu, slovníků spisovné češtiny a skrze normy správné výslovnosti jednotlivých slov. Podle obecně

platných mluvnic českého jazyka se kodifikace vysvětluje jako společensky závazné institucionalizované stanovení uzlových prvků spisovné jazykové normy v soudobých slovnících, mluvnických a dalších jazykových příručkách. Spisovná čeština je celonárodní dorozumívací prostředek s národně a společensky reprezentativní funkcí. *„Spisovný jazyk vytváří ilokuční indikátory (je jejich signálem) vyučování, poučování, uvědomování, výchovy a racionálního objasňování, dále kolektivního apelování a dorozumívání na dálku a mimo čas promluvy, plánování a prognostikování, nadto jmenování a ustanovování.“* (Čechová, 2003: s. 46) Spisovná čeština reprezentuje na oficiální úrovni v písemných projevech, při školní výuce, ve veřejnoprávních médiích a v úředních dokumentech. Objevuje se ale diskuse, zda je možné spisovnou češtinu používat jak v psané, tak i mluvené podobě, neboť v běžné, každodenní komunikaci může působit poněkud nepřírozeně, strojeně. Krčmová ve svém článku *Současná běžná mluva v Českých zemích* (1997) zmiňuje přepínání kódů, kdy jde vlastně o střídání pasáží spisovných a nespisovných nebo záměrné užívání nespisovných prvků. Účelem takového mluvčího je většinou snaha o bezprostřednost a snížení oficiálnosti svého projevu. *„Spisovná čeština byla v minulém století obnovena jako jazyk psané komunikace umělecké a odborné, tedy intelektualizované a intelektuální, zatímco v soukromém okruhu se v té době uplatňovala nářečí či němčina.“* (Krčmová, 1997: s. 162) Podle stylové příznakovosti má spisovná čeština několika vrstev, a to vrstvu hovorovou, neutrální a knižní. **Hovorová vrstva**, známá pod názvem hovorová čeština, je řazena také do spisovných útvarů českého jazyka, ale jedná se o mluvenou formu spisovné češtiny. Hovorová čeština obsahuje regionální varianty či některé jevy obecné češtiny (např. píšu, děkujou). Typické pro hovorovou češtinu je například emocionálnost, spontánnost a výskyt zdobnělin (např. pižlat, bebičko, zlatíčko, naštvat se). Tato vrstva spisovné češtiny je běžná v neoficiálních mluvených projevech uživatelů spisovné češtiny. **Neutrální vrstva** obsahuje slovní zásobu, gramatické a pravopisné tvary bez vedlejších příznaků. **Knižní vrstva** obsahuje prvky vhodné především pro užití ve vyšším stylu a při zvláštních příležitostech, v běžné komunikaci se většinou nepoužívá.

3.2 Nespisovná čeština

Druhým útvarem národního jazyka je nespisovná čeština. Do nespisovné češtiny zařazujeme obecnou češtinu, dále pak dialekty a sociální nářečí.

Obecná čeština se používá v běžné ústní komunikaci. Jedná se o interdialekt, útvar stojící nad jednotlivými nářečnými, který se používá především v Čechách a na západní Moravě. Toto nadnářečí má původ ve středočeském nářečí. Charakteristické rysy obecné češtiny jsou například v hláskosloví a tvarosloví. Typickou změnou v hláskosloví je náhrada *é* za *í/ý* (např. lítat, mlíko, malý město) nebo *ý* za *ej* (např. plejtvat, mlejn, malej kluk). Časté je také protetické *v* u slov začínajících na *o* (např. vokno, vtevřít, votvírák, votrava). Ve tvarosloví dochází k unifikaci koncovek přídatných jmen v množném čísle (např. malý lidi, malý ženy, malý města) a koncovky – *ma* v sedmém pádě množného čísla (např. těma hodnejma lidma, chlapama). Nespisovnou češtinu můžeme z hlediska užívání slov členit územně a sociálně.

Z geografického hlediska rozlišujeme regionalismy, dialektismy, idiolektismy a interdialektismy. **Regionalismy** jsou slova typická pro určitou oblast, proto se jim také říká slova oblastní. Užívání regionalismů přesahuje hranice jednoho nářečí a jsou rozšířenější než jednotlivá nářečí, například moravismy (např. *duchna* = peřina, *hody* = posvícení, *sdělat* = sundat, *stolař* = truhlář) a tzv. čechismy, slova vyskytující se pouze na území Čech (např. umolousaný, špítat, přijít dlouho). Některé regionalismy mají spisovnou platnost a vnímáme je tedy jako oblastní spisovné varianty. K takovému případu řadíme např. slovo *stolař* – truhlář, *haluz* – větev, *zavázet* – překážet, *slimák* – hlemýžď. **Dialektismy** jsou slova, která se užívají při běžné komunikaci na určité územně ohraničené oblasti. Nazýváme je také jako teritoriální nářečí. „*Pro pozici nářečí v současné jazykové situaci je významné to, že spojuje příslušníky místní komunity bez ohledu na sociální rozdíly a do značné míry i věkové skupiny.*“ (Krčmová, 1997: s. 163) Nářeční slova jsou často pro příslušníky jazyka z jiných oblastí neznámá a v některých částech nářečí již od minulého století postupně mizí. Ačkoliv je dialektismus pro běžnou denní komunikaci vhodný, nemůže tedy svou funkci plnit beze zbytku. V rámci dialektismů rozlišujeme etnografické dialektismy, které se nejčastěji spojují se životem a zvyklostmi lidí určité oblasti (např. *fértoch*, *topánky*, *humno*), a slova lidová, která se spojují se starým venkovským způsobem života (např. *almara*, *kacabajka*, *kyselica*, *škubánky*). **Idiolektismy** jsou lexémy individuální slovní zásoby, které jsou utvořeny pro úzký kruh lidí nebo je používají pouze jedinci.

Nespisovný český jazyk vymezený **ze sociálního hlediska** nazýváme jako sociolekt, k němuž řadíme profesní mluvu, slang a argot. Za **sociolekty** považujeme sociální

nářečí, které jsou typické pro uživatele jazyka s určitým zájmovým, profesionálním nebo sociálním zaměřením. M. Čechová (2003) má pro profesní mluvu, slang a argot obecné označení - **poloútvary národního jazyka**, neboť tyto útvary nemají specifickou gramatickou stavbu. Jedná se tedy o sociálně podmíněné mluvy.

Profesní mluva obsahuje slova související s určitým zaměstnáním nebo zájmovou činností. „*Profesní mluvou se rozumí zvláštní soubor vyjadřovacích prostředků určité pracovní skupiny, která při práci nebo při výkonu služby užívá termínů nebo terminologických spojení beze zření k jejich spisovnosti, a to pouze pro jejich výrazovou úspornost.*“ (Čechová, 2003: s. 54) Vyjadřuje příslušnost k určitému prostředí, ale jsou bez expresivního charakteru, nacházíme v ní stereotypnost a automatizovanost. Podle Čechové (2003) se od slangu profesní mluva liší pojmenovací motivací, protože některé profesionalismy se dostávají do spisovného jazyka a zásobují jednotlivé obory terminologií. Tendencí profesní mluvy je jednotlivé termíny zkracovat v rámci úspornosti (např. termíny z lékařství: *penoš* = penicilín, *jipka* = jednotka intenzivní péče, *kajzr* = císařský řez).

Argot je typický pro uživatele z okrajových částí společnosti, z kriminálního podsvětí (např. mluva prostitutek a pasáků, zlodějů, překupníků a uživatelů drog). Jako příklad argotu si můžeme uvést např. *chlupatej* = policista, *stříkačka* = injekční jehla, *love* = peníze, *sníh* = kokain, *být na tripu* = být ve stavu po požití halucinogenů. Lidé, kteří používají argot, se snaží o utajení pravého významu slov. Jako předpoklad pro vznik argotu se uvádí fakt, že se u argotu (stejně jako u slangu) vyskytuje jistá kolektivní solidarita společenské skupiny, stejné záměry, cíle a zájmy. Argoty vychází z jidiš, z němčiny, z romštiny a z rotwelschu, což je mezinárodní mluva gaunerů. Existují také argoty místní, například pražské galérky a brněnské plotny. Pražskou galérku můžeme přiblížit např. výrazy *vodprejsknout*, *dacan*, *dales*. Příkladem brněnské plotny je např. výraz *bims* = chleba, *rychna* = zápach, *lochčit se* = smát se, *čechr* = flám.

Slang je prostředek typický pro zájmové skupiny lidí. „*Původ slangu spočívá ve výrazové aktualizaci spojené s určitým zájmovým nebo pracovním prostředím.*“ (Čechová, 2003: s. 55) Pro slang je typická metafora (tedy pojmenovávání na základě podobnosti), univerbizace (redukce víceslovného pojmenování na jednoslovné), expresivita a zkracování slov. Pro slang je také charakteristická změna intonace a tempa řeči. Jedná se o jazykové inovace, při nichž se obměňují i běžná slova. Zvláštním

příkladem je slang myslivecký, který je stabilní a nedochází u něj k rychlým obměnám slov, jako tomu je běžně ve slangu. Myslivecká mluva je tedy ustálená, pro příslušníky této zájmové skupiny závazná a územně rozšířená. Příkladem mysliveckého slangu je např. výraz *běhy, zrcátko, kaňkovat, barva, kličky, pajšl*. Jako další příklad slangu si můžeme uvést například sportovní slang (*kiks, plichta, lajna, pecka*) či slang vojenský, u něhož se mísí prvky spisovné, profesní a slangové (*lampasák, bažant, opuštěák*), slang studentský (*kule, flek, šerif, děják, tělák, úča, ájina, příras*).

4 Mluva mládeže

4.1 Charakteristika mládeže

„To, co označujeme slovem mládež, není tedy pochopitelně pevným, stabilním útvarem. Z hlediska životního cyklu představuje mládež kategorii přechodnou, každý člověk prochází tímto stadiem ontogenetického vývoje. Zároveň však je mládež kategorií trvalou, která je vlastní neodumírající společnosti.“ (Jaklová, 1994: s. 54) **Pojmem mládež** označujeme skupinu mladých lidí, která se nachází v přechodném období od dětství k dospělosti.

Věková hranice této skupiny lidí není pevně stanovená, většinou se uvádí jedenáct až dvacet let (někdy se uvádí i dvaadvacet let a více). Stanovení počáteční hranice je závislé na biologické stránce a reprodukčním dozrání. Oproti tomu ukončení stádia dospívání je spíše závislé na psychologických kritériích a dosažení osobní autonomie než na biologických kritériích. Další kritéria, která toto období ukončují, jsou sociologická (jedinec se dostává do role dospělého) a pedagogická (související s ukončením vzdělání a získání kvalifikace). Právě věk při ukončení studia hraje důležitou roli ve stanovení horní hranice dospívání. Absolventi učilišť a středních škol získají samostatný společenský status mnohem dříve než vysokoškolští absolventi, u nich se horní hranice dospívání pohybuje mezi pětadvacátým až třicátým rokem života, jak uvádí i Kraus (2000). Podle něj u vysokoškolských studentů je delší příprava na profesní dráhu a s tím tedy souvisí i delší doba k dosažení sociální dospělosti. Jaklová se ve svém článku *Existuje mluva mládeže?* (1994) přiklání k tomu definovat mládež jako skupinu lidí, která je sociálně nedospělá, a opouštět tedy dřívější pokusy charakterizovat mládež jen jako určitou věkovou skupinu. Pojem mládež je někdy

nahrazován termínem **pubescenti** (jedenáct až patnáct let) a **adolescenti** (patnáct až dvacet nebo dvaadvacet let). Souhrnně jsou pak označovány tyto skupiny jako dospívající či dorost. S trendem přejímání slov z cizích jazyků se do češtiny z anglického jazyka dostal i název teenageři, který má zastupovat mladé lidi od dvanácti let do devatenácti let.

4.2 Mluva mládeže

Mluvou mládeže je někdy mylně označován studentský slang. Ten J. Štěpán (1989) definuje jako nespisovnou slovní zásobu v mluvě studentů, která označuje jevy spjaté se studiem a studentským prostředím. Studenti ji užívají v běžném, neformálním mluveném stylu. Studentský či žákovský slang je tedy součástí mluvy mládeže. Jaklová se ve svém článku Existuje mluva mládeže? (1994) snaží zmapovat slangové výrazy u žáků a studentů. Píše, že v prvních ročnících na základní škole mají žáci ještě chudou slovní zásobu, co se týče slangových výrazů. Na prvním stupni základních škol jsou typické slangové výrazy v podobě přezdívek spolužáků, učitelů a zkomolené názvy některých vyučujících předmětů. Nejvyšší frekvence slangových výrazů je u mládeže od sedmnácti do dvaceti (dvaadvaceti) let. Od dvaadvaceti let se podle ní užívání slangových výrazů omezuje.

Mluva mládeže se tedy stejně jako studentský slang realizuje v mluvené podobě jazyka. **Mluvený projev** má v komunikaci mládeže přednost před psanou podobou jazyka. V mluvě mládeže je písemná forma až sekundární, a to například v podobě psaných dopisů a vzkazů. Krčmová zmiňuje ve svém článku Současná běžná mluva v českých zemích (1997), že právě písemný projev se od mluveného liší. Vysvětluje to tím, že se ve škole častěji uplatňují osvojené a upevněné způsoby psaní založené na spisovné češtině. Avšak dále zmiňuje, že se objevují případy, kdy mladí lidé píšou podobně, jak mluví, tedy neberou ohled na spisovnou normu a kodifikaci. Ze své školní praxe bych spíše řekla, že mládež většinou užívá v písemných projevech nespisovné tvary českého jazyka a dělá jim problém takové tvary v textu vůbec vyhledat a nahradit spisovnou formou. Krčmová používá ve svém článku termín *běžná mluva*, kterým myslí podobu nepřipravené a nijak nestylizované soukromé komunikace. Jde o mluvu běžně používanou mezi blízkými přáteli nebo v rodině. V běžně mluvené podobě češtiny se nachází jak spisovné tvary jazyka, slova neutrální a hovorová, tak tvary nespisovné a

slovní zásoba čerpající z obecné češtiny a dialektů. Krčmová v článku Jazyk mládeže na Moravě (1977) charakterizuje jazykové projevy dětí staršího školního věku. Píše, že hlavní rys jazykového projevu zmíněné věkové skupiny je opírání se o zvyklosti rodiny, v níž dítě zvládlo češtinu a s níž je každý den v jazykovém kontaktu. Dalším důležitým vlivem na jazykový projev věkové skupiny třináct až patnáct let je unifikující vliv od vrstevníků. V neposlední řadě zmiňuje ovlivňování mluveného spisovného jazyka prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků. Také tato věková skupina je dle Krčmové (1977) pod intenzivním vlivem jazykové výuky ve škole, kde dovršuje cyklus výuky spisovného jazyka. Jaklová (1994) vedle základního rysu mluvy mládeže, tedy mluveného projevu, uvádí další rysy charakteristické pro jazyk mladých lidí, a to užívání zvukových prostředků (intonace, pauza, přízvuk), které nemají v písemném vyjadřování paralelu, dále vázanost na jediný rozměr času a na tempo, respektive moment mluvení, a na menší závaznost, která je způsobena absencí písemného zápisu.

Je zajímavé, že Jaklová (1994) mluvou mládeže označuje specifické prostředky celonárodního jazyka, kterých užívá mládež různých sociálních a zájmových skupin mužského i ženského pohlaví v rozmezí od šesti do pětadvaceti (třiceti) let, ale většina autorů se shoduje na počáteční věkové hranici mládeže, v jedenácti letech. Jaklová (1994) charakterizuje období prvního stupně z hlediska slovní zásoby jako období chudé. Dále ve svém článku píše, že tito mladí mluvčí užívají v soukromém komunikačním stylu v neoficiálním prostředí specifické prostředky národního jazyka.

Jak uvádí autorky Jirsová, Prouzová, Svozilová ve svém článku Poznámky k mluvě mládeže (1964), mluva mládeže se vytváří v souvislosti s pubertálním vývojem, kdy jedinci obrací pozornost především na sebe a plně si uvědomují sebe sama. Právě sebeuvědomování souvisí s vlastním vyjadřováním a touhou být v jazykových projevech originální. Mládež, která tráví většinu dne ve školním kolektivu, se z něho snaží vyčlenit a nějak se odlišit od ostatních jedinců. Primárním prostředkem při získávání vůdčí sociální role v kolektivu je jim mluvený projev. *„Jde o vyjadřování velmi nápadné, často provokující svou nenuceností, přímostí nebo i bezohledností, většinou hýřící slovními hříčkami, metaforami, příměry, a vždy silně expresivními.“* (Jirsová, Prouzová, Svozilová 1964: s. 193)

Hoffmanová (2000) charakterizuje mluvu mládeže jako nonkonformní, expresivní, neformální, hravou a ironickou, a to bez ohledu na specifika určité doby. Podle ní je

styl mladých lidí pestrý, vynalézavý, vtipný, originální a obsahuje imaginaci a smysl pro humor. Mladí lidé velmi rádi parafrázuji či parodují. Zdrojem pro **parodie** jim jsou například reklamy, seriály a různé časopisy. **Ironii** používají jedinci proti sobě samým, proti kamarádům a rovněž jako reakci na nějakou společenskou situaci. Často při ironicky myšleném projevu používají archaismy a Hoffmanová (2000) dále ve svém článku píše, že se v mluvě teenagerů objevují lexikální, morfologické a syntaktické prostředky jako například přechodníky, záporové genitivy, infinitivy končící – ti, spojovací výrazy tudíž, neboť, pročez apod.

Na druhé straně se vlivem médií do slovní zásoby dospívajících dostávají především anglicismy. Výrazy například z počítačové terminologie, hudby, filmů a sportů jsou z cizího jazyka záměrně přepisovány a počešťovány. Jedinci cizí slova ve svých projevech používají například ve snaze být moderní, zvláštní, chtějí se odlišit od dospělých či se jedná o hru s jazykem.

Zvláštní komunikací mládeže je pak **komunikace internetová**, kdy si jednotlivci mezi sebou píšou na sociálních sítích, jako je Facebook, Skype, ICQ atd. V písemném projevu mládeže dochází často k modifikaci českého jazyka, k absenci diakritických znamének a hojně se vyskytují zkratky (např. njn = no jo no, jj = ano, nn = ne, omg = ó můj bože, brb = hned jsme zpět, cu = uvidíme se, lol = směju se, thx = díky, afaik = pokud vím, wtf = co to sakra je; dále např. neke, senza, bájo, úča).

Pro mluvu mládeže je charakteristická **expresivita** a **vulgarita**. K rysům mluvy mládeže můžeme také zařadit dokonce **koprolálii**, tedy nutkavou potřebu užít neslušné slovo. V přítomnosti stejně starých jedinců dospívající velmi často používají vulgarismy. Důvodem, proč se v jejich slovní zásobě objevují vulgarismy, je snaha jedince začlenit se do party. Oproti tomu při komunikaci s rodiči a učiteli si dokážou uvědomit nevhodnost vulgarismů ve svých projevech.

4.2.1 Vulgarismy

Vulgarismy jsou hrubé, vulgární výrazy s pejorativním příznakem, tedy slova citově zabarvená. Vulgarismy nalezneme většinou v soukromé konverzaci. S nástupem moderní doby se objevují i v uměleckém stylu, kde se autor snaží zobrazit neformální konverzaci. Uživatelé vulgarismů řadíme k nižší vrstvě společnosti. U mládeže jsou pak

vulgarismy považovány za znaky její řeči a dochází u nich ke snížení expresivity výrazu. Mluvčí se uchyluje k užití vulgarismů v situaci, kdy potřebuje dát průchod svým citům (např. Bylo to všechno na hovno!) nebo chce záměrně šokovat posluchače (např. to mohl vymyslet jenom debil!).

4.2.2 *Expresivita*

„Expesivum je lexikální výrazový prostředek vyjadřující citový, hodnotící a volní vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti.“ (Encyklopedický slovník češtiny, 2002: s. 131)

Expresivita odráží postoj mluvčího a chápeme ji jako pragmatickou složku významu. Expresivní výrazy nemůžeme jednoznačně zařadit k nespisovným či spisovným formám českého jazyka, ale negativní expresiva většinou řadíme k nespisovným výrazům. Postupem času se mohou negativně chápané výrazy neutralizovat. Jako příklad můžeme uvést slovo *husita*, které bylo v době svého vzniku chápáno jako nadávka, dnes je však tento lexém vnímán jako slovo neutrální. Z lexikologického pohledu se z expresiv vydělují vulgarismy, depreciativa (slova hanlivá), eufemismy, dysfemismy, hypokoristika, deminutiva a augmentativa.

S tlakem na používání spisovné formy jazyka se mládež setkává při vyučování. Učitelé se snaží přimět žáky a studenty mluvit v celých větách; snaží se, aby zvládali aktivně i pasivně spisovnou češtinu (dokázali rozpoznat, které výrazy jsou spisovné a které jsou nespisovné). V dnešní době se ale dospívající mnohem častěji setkají s obecnou češtinou, a to skrze kamarády, rodiče a velmi často také prostřednictvím moderátorů televizních a rozhlasových stanic.

Podle Čechové (1998) ztrácejí jedinci na počátku pubescence bezprostřední hravost, chuť k bezprostřední komunikaci s dospělými i bezprostřednímu vystupování. Začíná se u nich formovat abstraktní myšlení, roste pocit odpovědnosti za své vyjadřování a mezi jedinci se začínají prohlubovat rozdíly v jejich komunikaci.

Rysová (2003) píše, že pro období adolescence je také typické prodlužování větné stavby a s tím související nedostatky při výstavbě výpovědí. Promluvy bývají neučleněné, neukončené nebo končí jinak, než měl mluvčí v úmyslu. Dále zmiňuje nedostatky ve stavbě složitých souvětí, ve volném přiřazování výpovědí, nadměrné zhuštěnosti větné stavby nebo v elipse.

II. Praktická část

Pro výzkumné šetření této bakalářské práce bylo použito kvantitativní šetření, při němž byla zvolena metoda dotazníku. Celkové výsledky správných i nesprávných odpovědí u každé otázky a u každé věkové skupiny uvádím v grafech. Pro jejich jednoznačnost a přehlednost pokládám za nadbytečné ještě navíc shrnovat výsledky do číselných tabulek, protože by tato informace byla duplicitní. Přehledné tabulky, které souhrnně zaznamenávají úspěšnost každé věkové skupiny respondentů v konkrétním úkolu, jsem uvedla v samotném závěru této práce.

Dotazník obsahoval jak uzavřené, tak otevřené otázky. První tři otázky v dotazníku nesměřovaly ke konkrétnímu jazykovému výzkumu, ale k rozdělení respondentů podle pohlaví, zařazení respondentů do věkových skupin a u mladé generace ještě k začlenění respondentů podle typu školy, kterou nyní studují. Dalších šest úkolů bylo s různým počtem podúkolů. Úkol číslo čtyři a pět se týkal výrazů dnešní mladé generace, v šestém úkolu byla knižní slova. Sedmý i osmý úkol korespondoval s úkolem číslo čtyři a pět, ale tentokrát se v něm nacházely výrazy, které byly užívány seniory v době, kdy oni byli mládeží. Devátý úkol obsahoval výrazy, které se dříve běžně používaly. Do tohoto úkolu jsem rovněž jeden výraz, který velmi často používá dnešní mládež.

Dotazník byl určen pro obě zkoumané sociální skupiny. Mladou i starou generaci jsem dále věkově rozdělila a dotazník tedy obsahoval čtyři věkové skupiny, dvě skupiny obsahující mládež a dvě skupiny spadající do generace seniorů. Dotazník vyplnilo dohromady sto sedmdesát respondentů.

První věkovou skupinu tvořilo padesát žáků druhého stupně základní školy, konkrétně žáci devátých tříd. V dotazníku byla záměrně tato první věková skupiny respondentů omezená na věk čtrnáct až patnáct let, neboť takovýto respondenti už mají dostatečnou jazykovou průpravu ze školy a můžeme je vnímat jako uživatele jazyka, kteří již prošli komplexním vzděláním o jazyku.

Druhou věkovou skupinu tvořilo padesát studentů gymnázia. Jednalo se ale o studenty posledního ročníku čtyřletého gymnázia. Pro tento výzkum jsem ponechala stranou vliv vzdělání na slovní zásobu jazyka a jeho užívání, a proto jsem nezrealizovala tento

výzkum i na jiných typech středních škol. Pro tento výzkum nebylo také určující pohlaví respondentů.

Skupina seniorů byla zastoupena padesáti respondenty ve věkové skupině šedesát až sedmdesát pět let a dvaceti respondenty nad sedmdesát šest let. Získat adekvátní počet respondentů v této sociální skupině nebylo jednoduché. Výzkum mi nakonec dovolili provést v jednom domově pro seniory. Bohužel v poslední věkové skupině se mi povedlo získat pouze dvacet dotazníků. Všichni respondenti této poslední věkové skupiny byli starší osmdesáti let. S každým respondentem jsem dotazník vyplnila individuálně. Každému z nich bylo potřeba úkoly nahlas přečíst, vysvětlit a poté zaznamenat jejich odpověď. Tito respondenti byli velmi vstřícní, snažili se na vše vymyslet odpověď. Při vyplňování dotazníků jsem přes veškerou snahu číst úkoly co nejhlasitěji narážela na problém s nedoslýchavostí. Také si často na základě nějakého výrazu či věty z dotazníku vzpomněli na nějaký svůj zážitek z mládí a měli potřebu mi ho vyprávět. Práce s nimi byla příjemná, ale zároveň také velmi časově náročná. Vyplnit dotazník takovýmto respondentem trvalo obvykle více než hodinu.

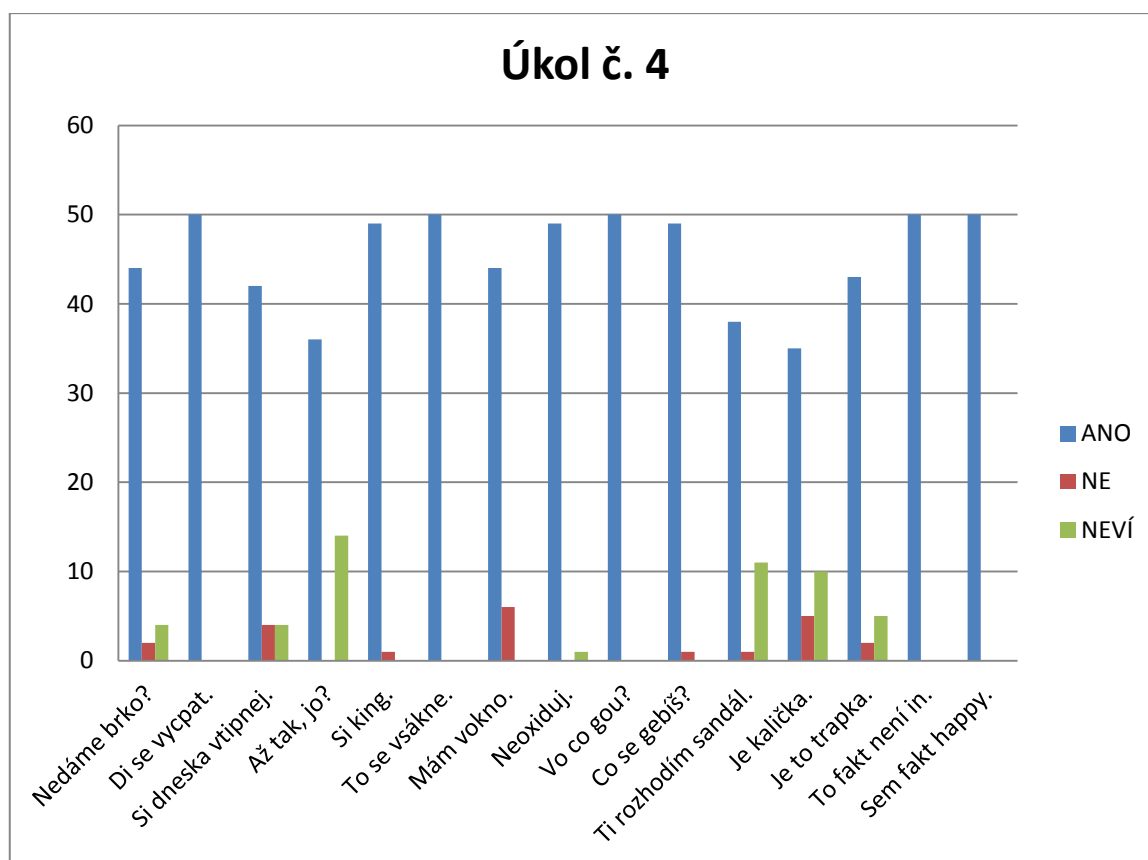
Cílem dotazníku bylo zjistit, jak se mládež orientuje ve svých vlastních výrazech a zda se vyznají rovněž ve výrazech knižních. Zajímalo mě, zda se vyjadřování mladých lidí tolik změnilo a dnešní mladí lidé nebudou rozumět mluvě mládeže svých prarodičů. S tímto tedy souvisí i eventuální existence sociální propasti mezi mladými a starými lidmi a to, že staří mladým nerozumí a naopak. Tímto výzkumem jsem chtěla zjistit i vědomostní rozdíly mezi oběma generacemi v knižních výrazech. Volila jsem do tohoto úkolu takové výrazy, které ani stará generace aktivně neužívala. Do posledního cvičení jsem zařadila slova, která byla pro dnešní seniory slovy novými, moderními, často užívanými, ale přesto se s nimi můžeme setkat i dnes v běžné komunikaci zejména s našimi babičkami a dědečky. Zajímalo mě, zda mladí lidé tedy svým prarodičům naslouchají a budou umět tyto výrazy vysvětlit a také to, nakolik prarodiče vnímají svá vnoučata a co vše od nich pochytíli.

1 Výsledky výzkumu

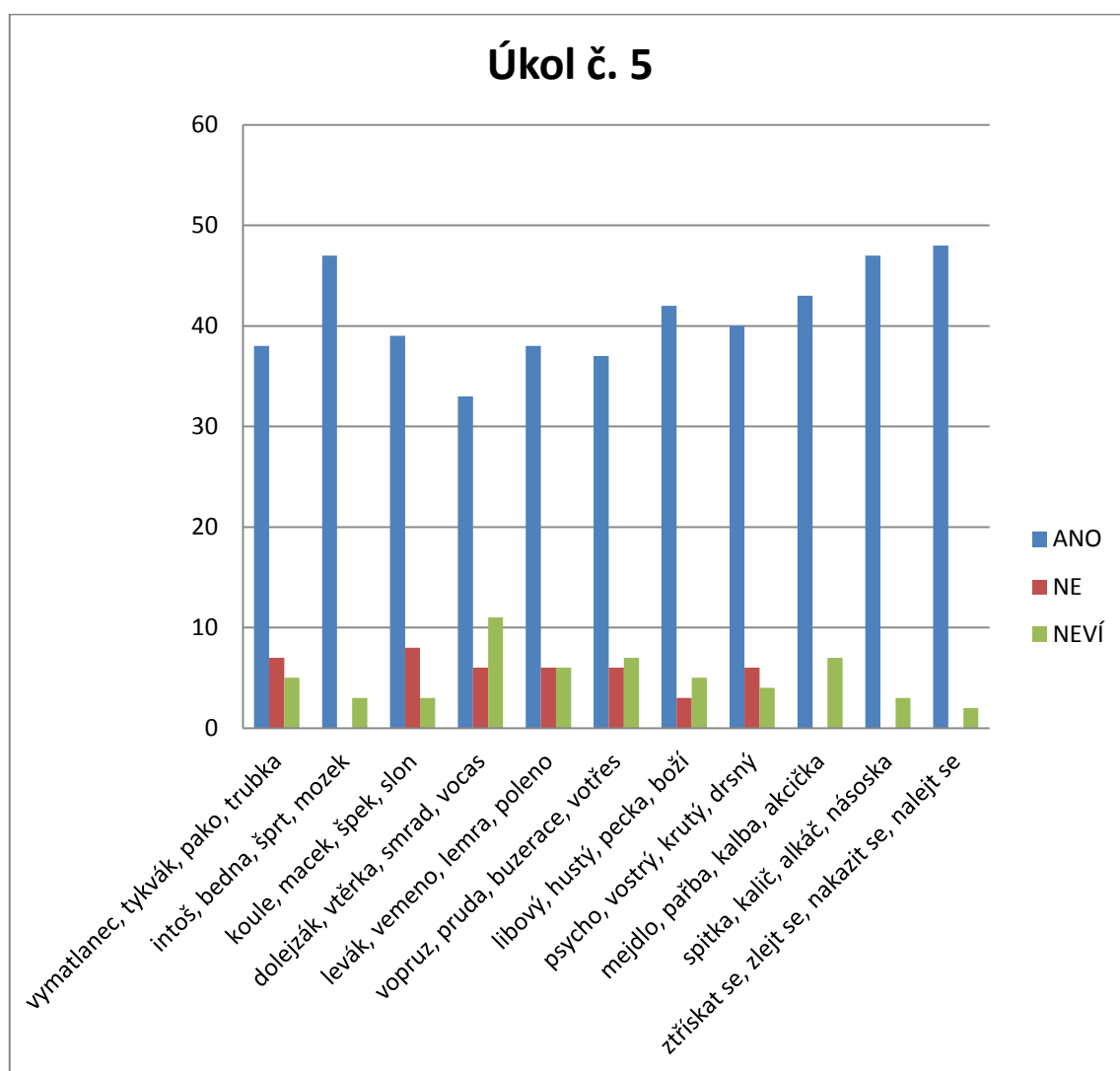
1.1 Věková skupina 14 – 15 let

V této věkové skupině dotazník vyplnilo padesát žáků z devátých tříd základní školy v Pelhřimově.

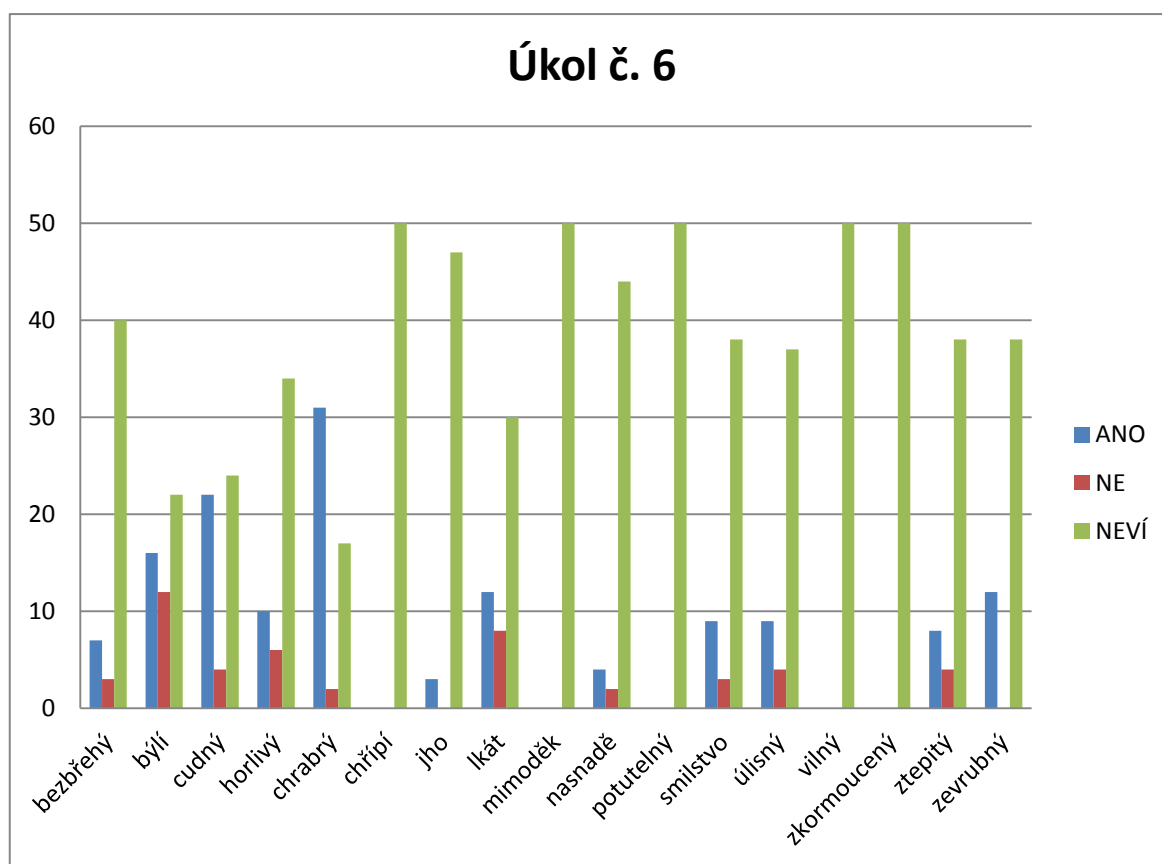
Úkol číslo čtyři „Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.“ obsahoval patnáct vět či slovních spojení, které běžně mládež používá při neformální komunikaci. Úkolem respondentů bylo tyto věty či slovní spojení vyjádřit spisovnou češtinou. Respondenti prokázali znalost ve výrazech, které by jim měly být vlastní. Nejméně odpovědí bylo u čtvrtého výrazu „Až tak, jo?“ Domnívám se, že žáci tento výraz běžně používají, což také dokládá zbylý počet správných odpovědí, ale dělalo jim problém tento výraz jinak vysvětlit. U výrazu „Mám vokno.“ mě překvapila častá odpověď žáků, že to znamená „Jsem opilý“. Tuto odpověď jsem tedy považovala za nesprávnou, neboť jsem očekávala zažité vysvětlení „Nemohu si vzpomenout.“.

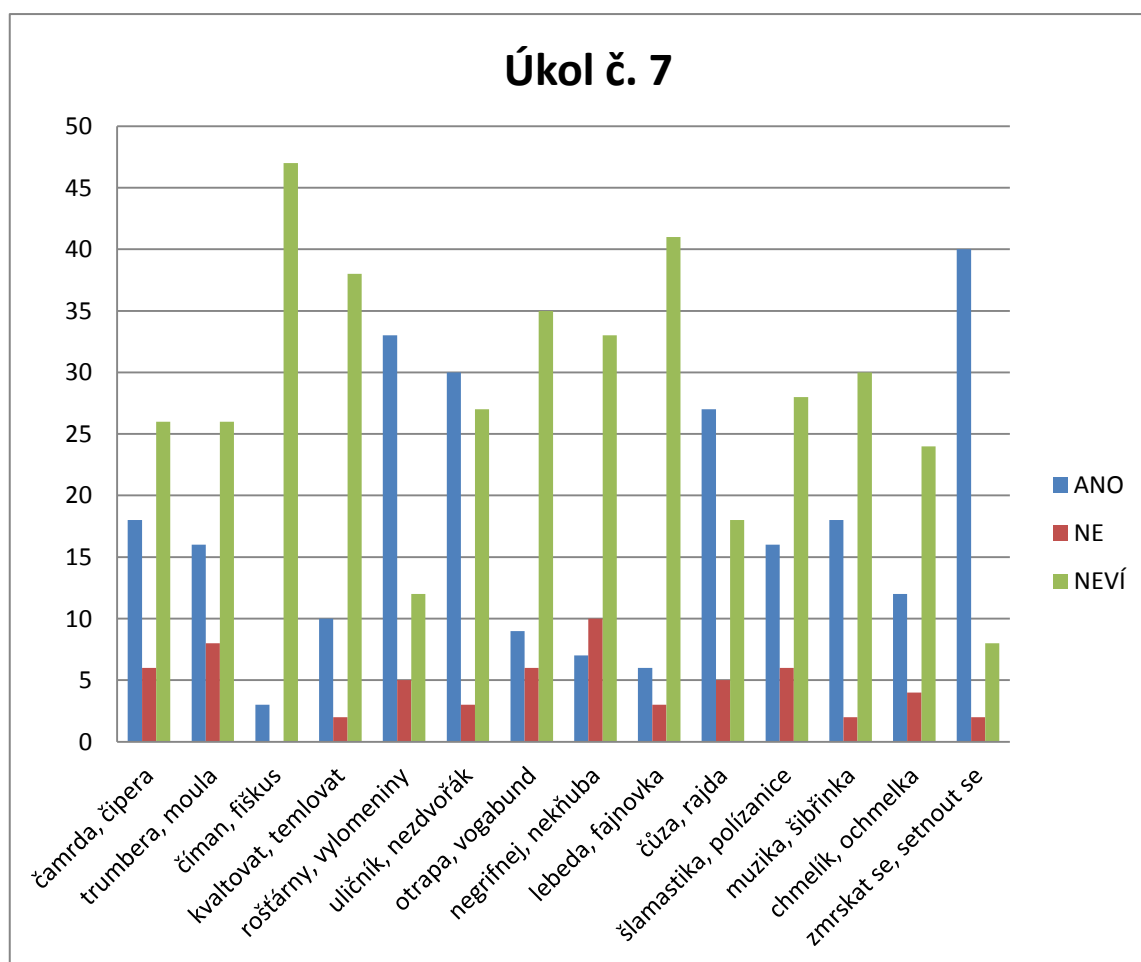
Úkol číslo pět „Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.“ se opět věnoval současné podobě jazyka užívaného dnešními mladými lidmi. Tentokrát úkol obsahoval skupiny slov, které se měly vysvětlit opisem nebo zařadit do tematického celku. Nejvíce správných odpovědi bylo u výrazů týkajících se označení chytrého jedince, označení pro nějakou společenskou událost spojenou s užitím alkoholu či u označení člověka, který nadměru pije alkohol a u výrazů pro označení opít se.

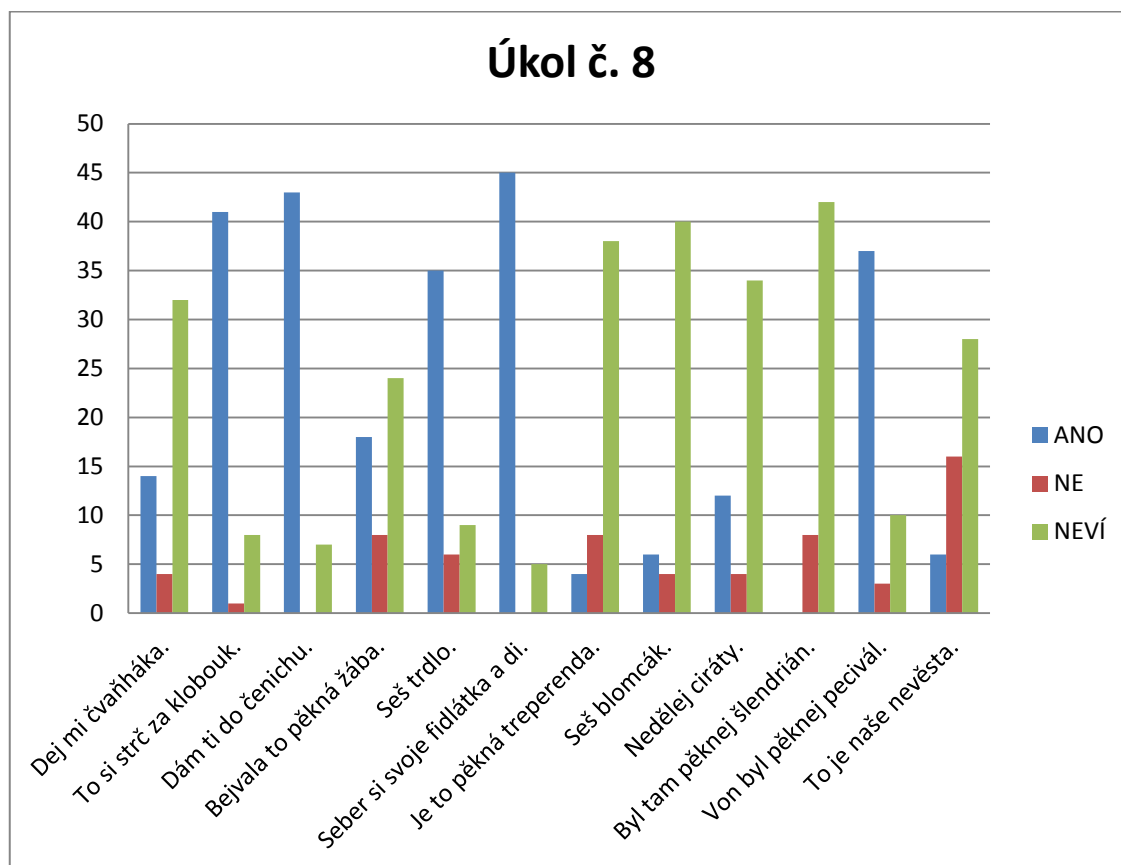
Úkol číslo šest „Vysvětlete prosím význam slov.“ obsahoval sedmnáct knižních výrazů, které měli respondenti vysvětlit. Tento úkol dělal problém většině žáků. Výrazy jako chřípí, mimoděk, potutelný, vilný a zkormoucený nikdo nevěděl. U výrazu býlí jsem byla překvapena četností odpovědi směřujících k bílé barvě. Očekávala jsem, že tento výraz bude většina žáků znát, neboť se na tento výraz poukazuje již při výuce vyjmenovaných slov. Správné odpovědi byly nejvíce u výrazu cudný a udatný, možná je to zapříčiněno tím, že se s nimi člověk setkával od dětství skrze nejrůznější pohádky a přijme je do své osobní pasivní slovní zásoby.

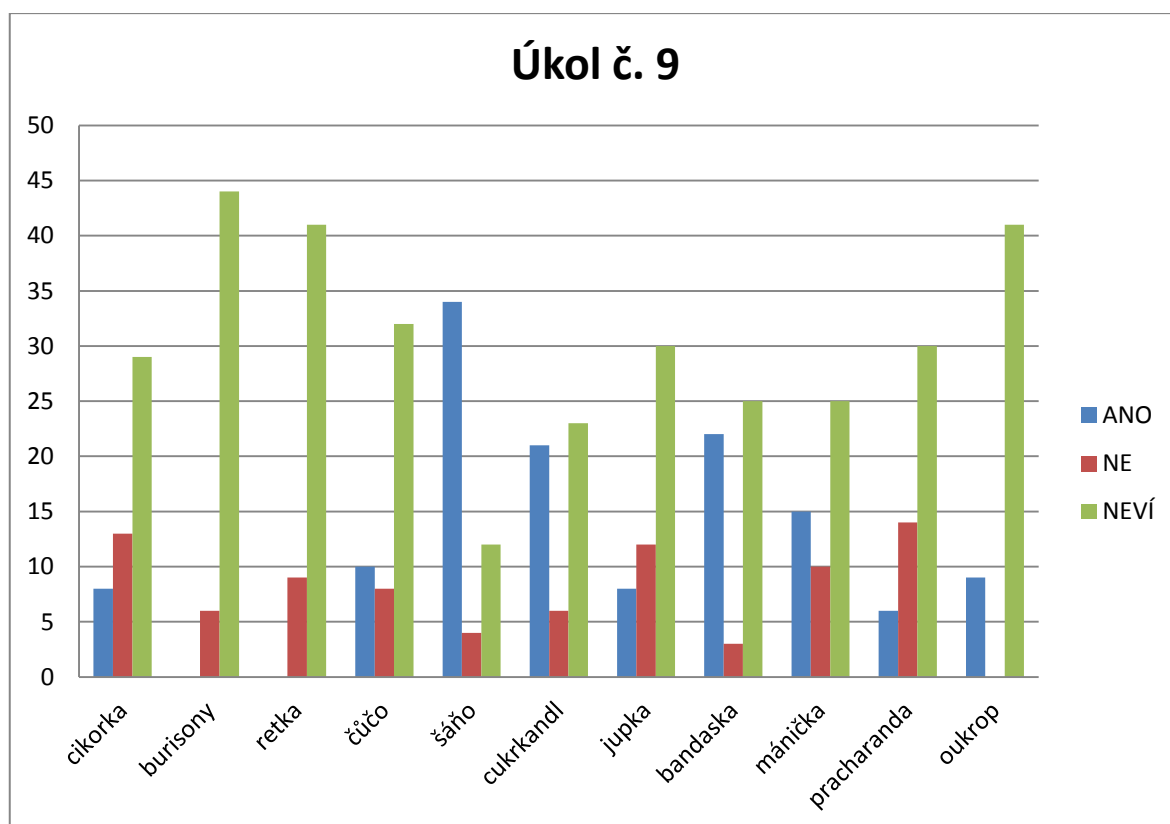
Úkol číslo sedm „Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.“ se zabýval výrazy, které užívali senioři v době svého mládí. Tento úkol tematicky koresponduje s úkolem číslo pět. Žáci devátých tříd ale často výrazům vůbec nerozuměli. Nejvíce správných odpovědí jsme mohli nalézt u poslední skupiny slov, která znamenala opít se. Dobře se orientovali i ve skupině slov „roštárny, vylomeniny“, „uličnick, nezdvořák“ či ve skupině slov „čůza, rajda“. Myslím si, že žáci se s výše uvedenými výrazy setkávají i ve své sociální skupině. Mnohdy například slýchávají od svých prarodičů, jací jsou uličníci a jaké dělají zase vylomeniny.

Úkol číslo osm „Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.“ se tematicky shoduje se čtvrtým úkolem. Respondenti měli opět vyjádřit dané věty či slovní spojení spisovnou češtinou. U vět, které jsou stále aktuální a mnohdy je užívají nejen jejich prarodiče, ale i rodiče žáci, odpovídali správněji. Konkrétně se jednalo o věty a slovní spojení „*To si strč za klobouk.*“, „*Dám ti do čenichu.*“, „*Seber si svoje fídlátka a di.*“ a „*Byl to pěkněj pecivál.*“.

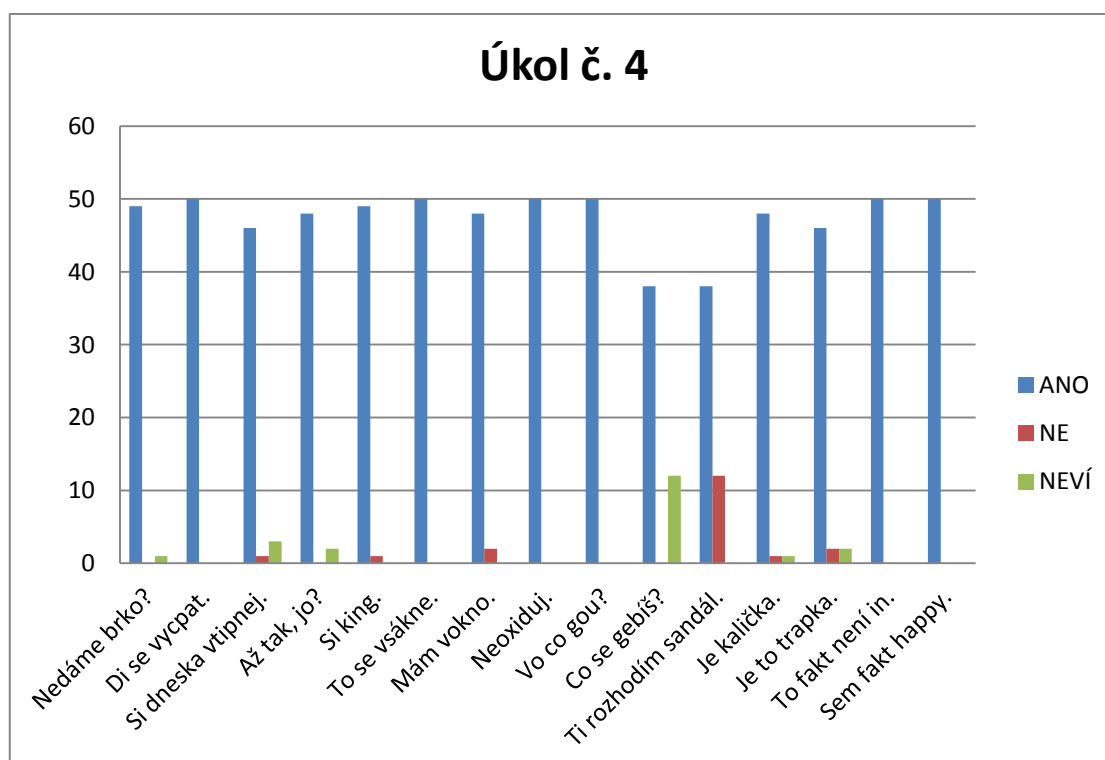

Úkol číslo devět „Vysvětlete prosím níže uvedená slova.“ se skládal ze slov, která se běžně používala v době staré generace. Zařadila jsem do tohoto úkolu slova týkající se převážně potravin, ale byla zde i slova, kterými se označoval dlouhovlasý kluk, halenka či cigareta. V tomto úkolu se objevil výraz „šáňo“, který mládež dnes používá pro název šampaňského. Z grafu můžeme vidět, že právě tento výraz žáci základní školy dokázali vysvětlit nejlépe. Udivilo mě, že nikdo z těchto respondentů nedokázal správně vysvětlit výraz „burisony“. Jedná se o název puflované rýže, který je stále běžně k dostání v obchodech. U výrazu „cukrkand“ a „bandaska“ nebyly takové výrazné výkyvy mezi správnými a špatnými odpověďmi. U výrazu „máníčka“ se často objevovala odpověď, že se jedná o kamarádku Hurvínka. Takovouto odpověď jsem s ohledem na zaměření tohoto dotazníku považovala za nesprávnou, i když v dotazníku veškeré výrazy začínaly velkým počátečním písmenem a ve své podstatě tito žáci měli také pravdu.

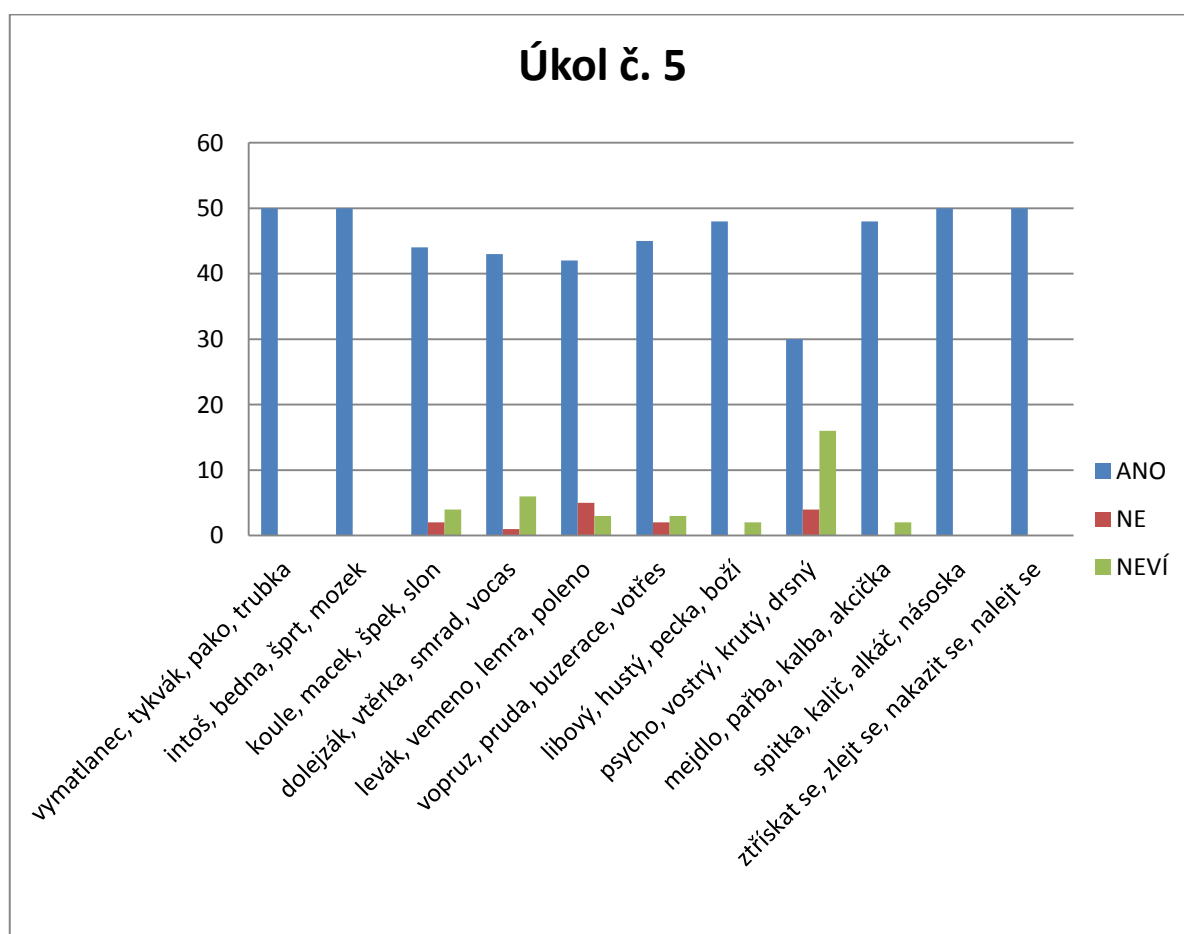

1.2 Věková skupina 16 – 19 let

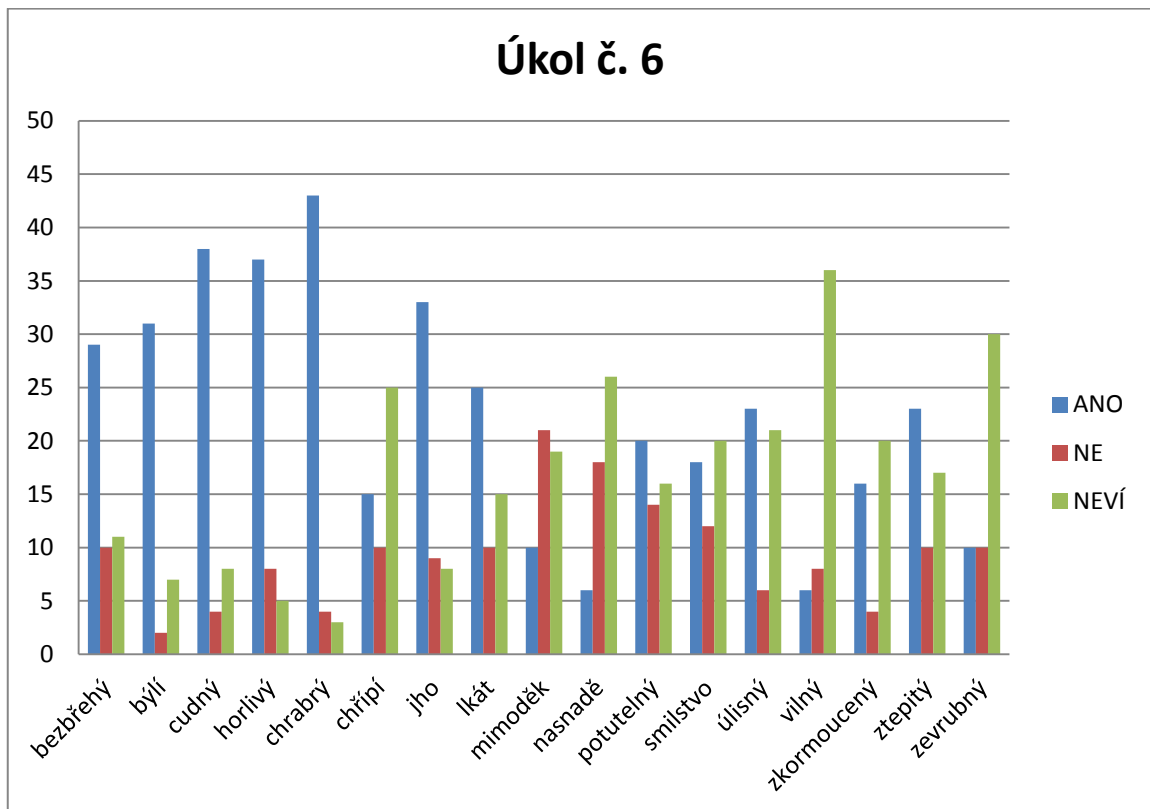
V úkolu číslo čtyři „*Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.*“ studenti gymnázia prokázali jednoznačnou orientaci ve výrazech, které by měly být jejich sociální skupině blízké. Dvanáct studentů si nedovedlo poradit s větou „*Co se gebíš?*“. Správný význam této věty je „*Proč se směješ?*“. U věty „*Ti rozhodím sandál.*“, která znamená „*Zbiju tě.*“, odpovědělo špatně dvanáct studentů. Nejčastější chybné tvrzení bylo u této věty „*Udělám ti nepořádek.*“.

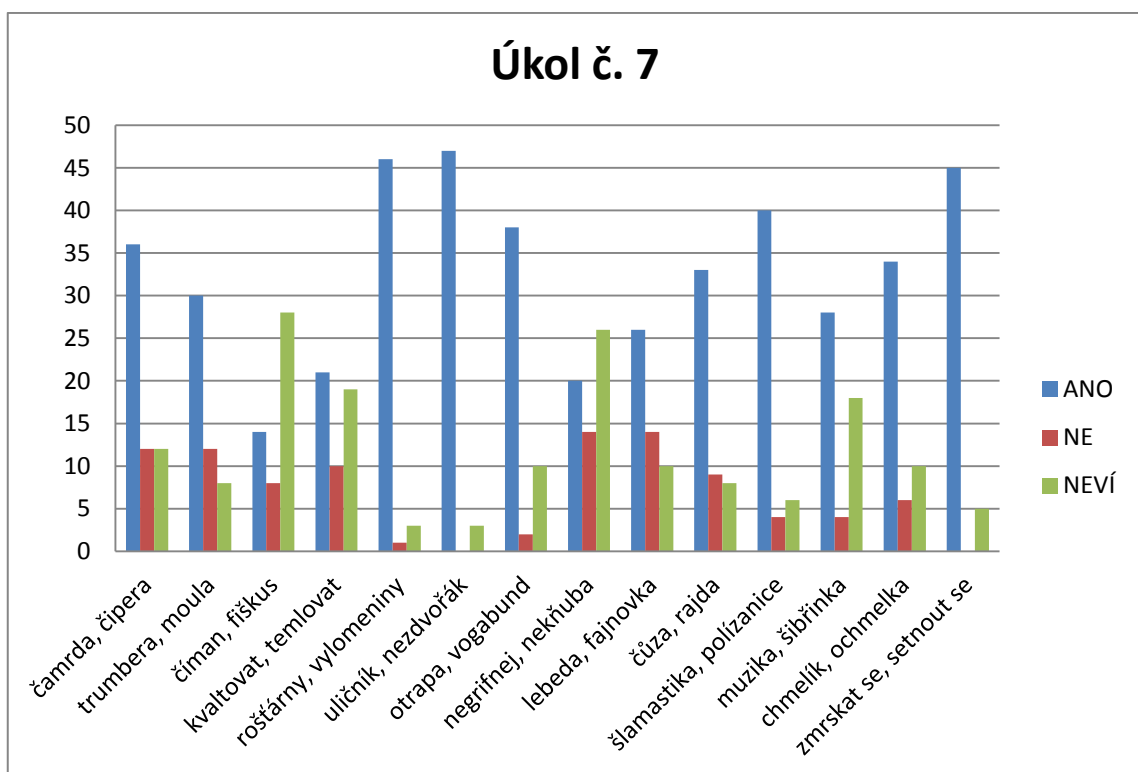
U úkolu číslo pět „Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.“ graf opět vykazuje u většiny slov jejich dobrou znalost. Nejvíce nejistoty maturanti ukázali ve skupině slov, která označovala udivující situaci, tedy skupinu slov „psycho, ostrý, krutý, drsný.“ Šestnáct respondentů u tohoto podúkolu neodpovědělo vůbec, čtyři pak tuto skupinu slov vysvětlili jako nepříjemnou či ošklivou situaci. Domnívám se, že podobným způsobem smýšleli i jedinci, kteří tuto skupinu slov vynechali, neboť váhali, zda se jedná o vyjádření nelibosti či kladného údivu.

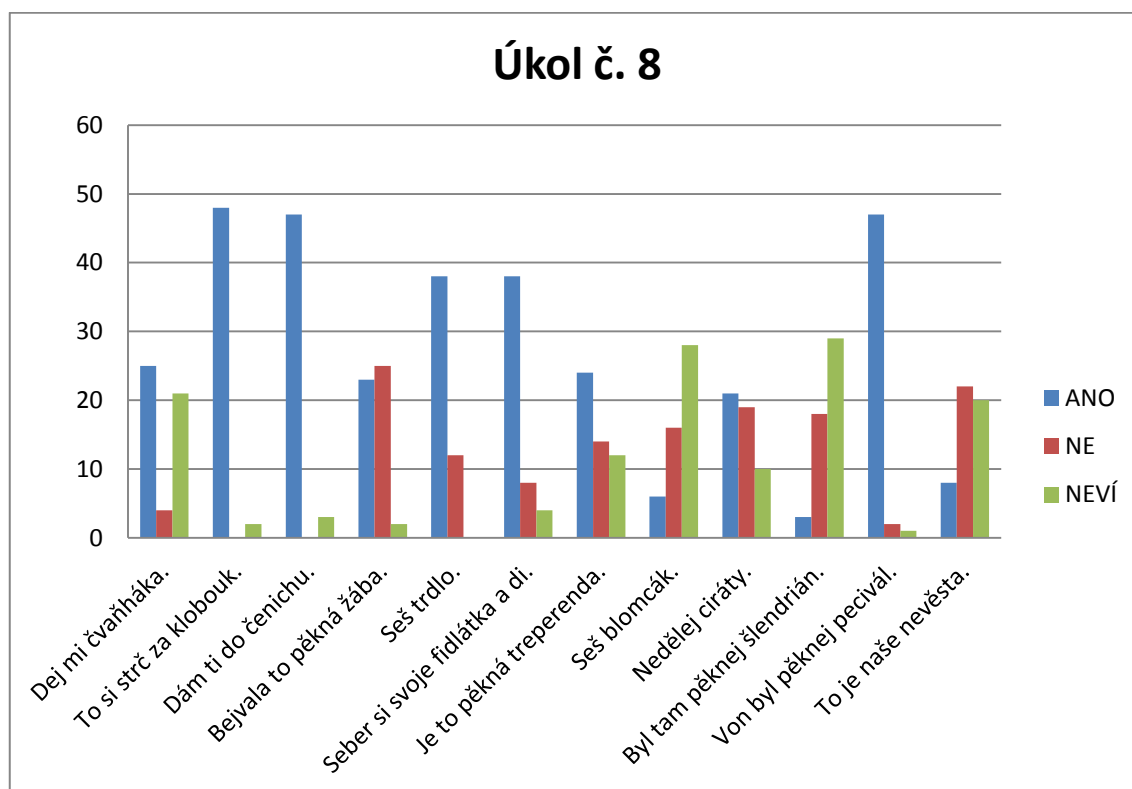
Úkol číslo šest „Vysvětlete prosím význam slov.“ přinesl oproti předešlým dvou úkolů různorodější výsledky. Nejvíce studenti rozuměli výrazům „bezbřehý“, „býlí“, „cudný“, „horlivý“, „chrabý“. Překvapilo mě, že gymnazisté věděli význam slova „jho“. U výrazu „vilný“ a „zevrubný“ studenti prokázali největší chybnost odpovědi.

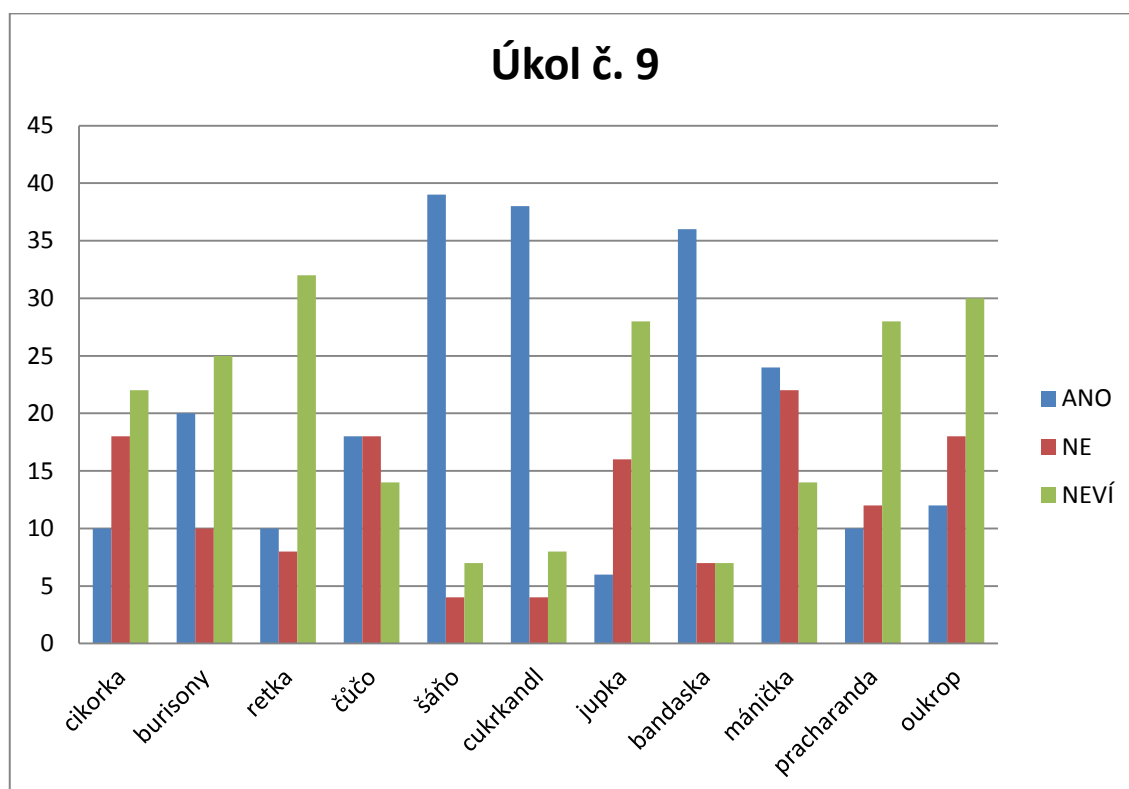
Úkol číslo sedm „Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.“ se věnoval slovům, která užívali dnešní senioři v době svého mládí. Studenti gymnázia prokázali poměrně dobrou znalost i v tomto úkolu. Nejčastěji nevěděli jak vysvětlit dvojici slov „číman, fiškus“, označujících chytrého člověka a „negrefnej, nekňuba“, což bylo označení pro nešikovného člověka.

Úkol číslo osm „Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.“ obsahoval věty či slovní spojení, které užívali dnešní senioři v době svého mládí. I zde gymnazisté prokázali dobrou jazykovou znalost těchto vět. Nejvyšší počet správných odpovědí byl u věty „*To si strč za klobouk.*“, kde byla nejčastější správná odpověď „*Nechci to.*“, „*Nech si to.*“, „*Neobtěžuj mě s tím.*“. Větu „*Dám ti do čenichu.*“, studenti nejčastěji správně parafrázovali „*Dám ti do nosu.*“, „*Zbiju tě.*“. Správně také psali odpověď „*Byl líny.*“ u věty z dotazníku „*Von byl pěknej pecivál.*“. Naopak největší problém dělalo studentům vysvětlit věty „*Seš blomcák.*“, „*Byl tam pěknej šlendrián.*“, „*To je naše nevěsta.*“ a věta „*Dej mi čvaňháka.*“. Správné odpovědi k těmto větám jsou „*Jsi nemotorný.*“, „*Byl tam pěkný nepořádek.*“, „*To je naše snacha.*“ V poslední větě se jednalo o žádost po doutníku či cigaretě.

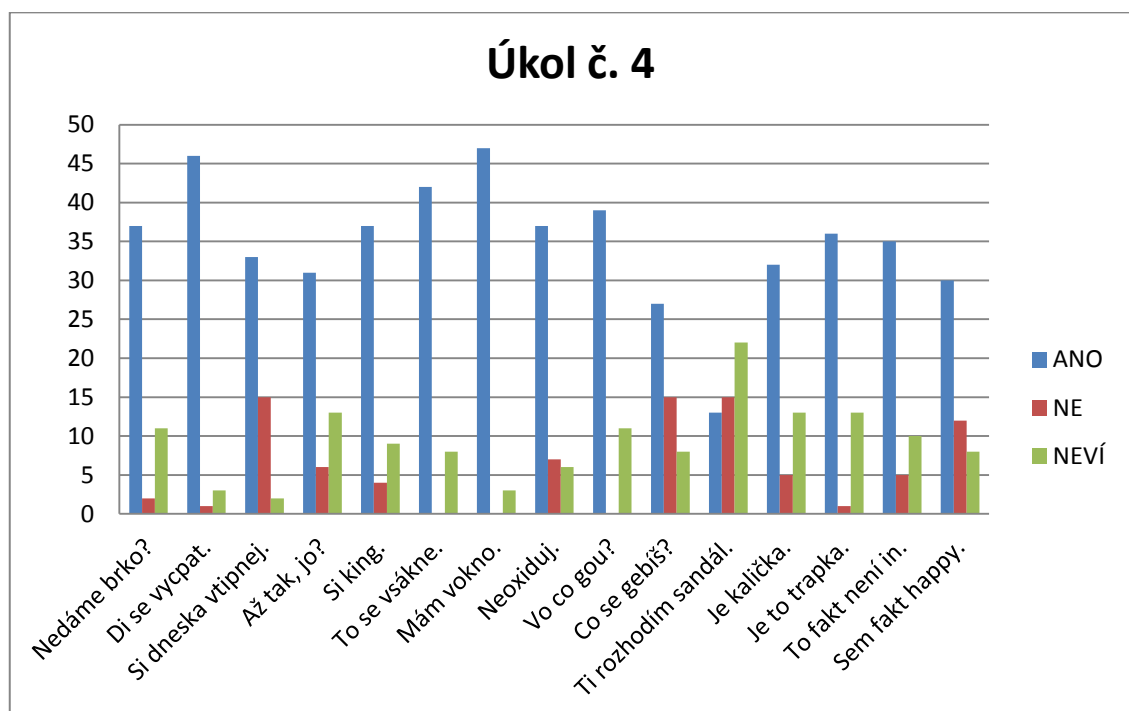

V úkolu číslo devět „*Vysvětlete prosím níže uvedená slova.*“ gymnazisté ukázali nejen znalost výrazu „šáňo“, které dnes běžně používají, ale i povědomí o významu slov „cukrkandl“ a „bandaska“. U výrazu „mánička“ se hojně objevovalo správné vysvětlení, tedy že se jedná o označení pro dlouhomasého chlapce. Avšak právě u tohoto výrazu se nacházel skoro stejný počet odpovědí, které jsem s ohledem na tento dotazník vyhodnotila jako chybné. Jednalo se o odpovědi typu Hurvínkovy kamarádky či zdomácnělého jména Marie. U posledních dvou výrazů, u „pracharandy“ a „oukropu“, studenti dokázali také odpovědět. Bohužel jsem se často setkala s odpovědí, že se jedná o jídlo. Takovou odpověď jsem považovala za nesprávnou, neboť se nejedná o konkrétní vysvětlení těchto výrazů, protože „pracharanda“ je pokrm ze sušených rozdrcených hrušek a „oukrop“ je výraz pro česnekovou polévku, a to buď čistou, nebo s přidáním krup a brambor.

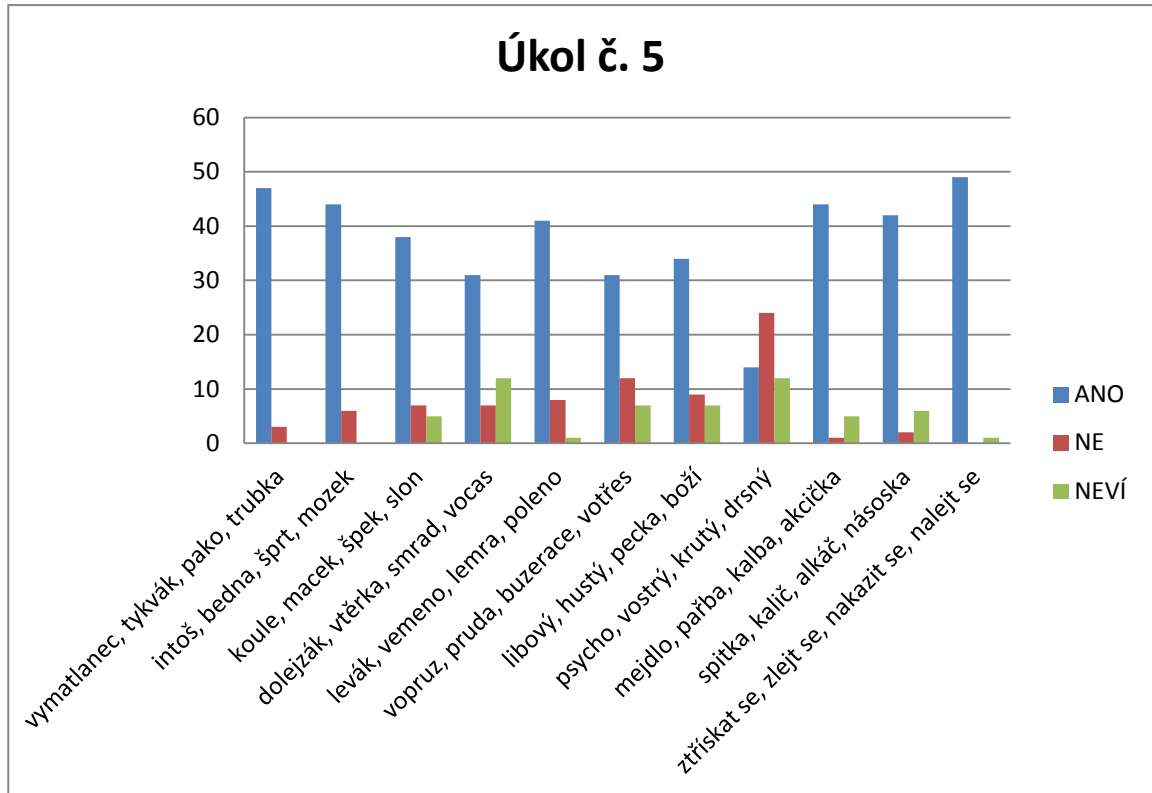

1.3 Věková skupina 60 – 75 let

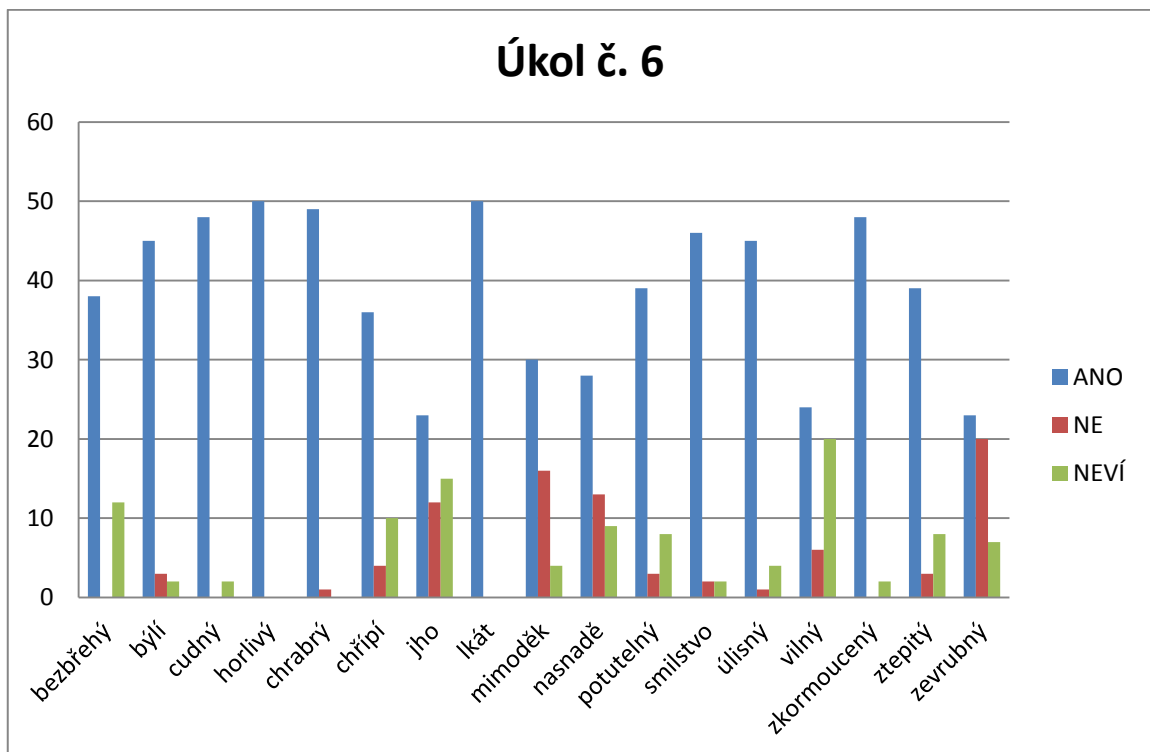
Úkolu číslo čtyři „*Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.*“ se zhostila tato věková skupina velice dobře. Na první pohled můžeme říct, že se tato „mladší“ senioři v mluvě dnešní mládeže obstojně orientují. U vět „*Di se vycpat.*“, „*To se vsákne.*“ je pravděpodobné, že respondenti správně odhadli smysl daných vět. U často používané věty „*Mám vokno.*“ se neobjevily také žádné překvapivé výsledky. Respondenti správně odpovídali i ve větách jako „*Nedáme brko.*“, což znamená „*Nedáme si cigaretu z marihuany?*“. V této větě jsem považovala za správnou odpověď i „*Nezakouříme si?*“ či „*Nedáme si cigaretu?*“. Správné odpovědi napsali i u věty „*Si dneska vtipnej.*“. Toto tvrzení se užívá především v situacích, při níž chceme autorovi výpovědi dát najevo, že jeho výpověď je přehnaná, nevhodná, trapná. U této věty byla ale častá i mylná odpověď „*Jsi dnes zábavný.*“, „*Je s tebou dnes sranda.*“. Dále tato věková skupina správně vysvětlila, že věta „*Jsi king.*“ slouží k vyjádření obdivu či pochvaly nějakého jedince, výraz „*Neoxiduj.*“ znamená „*Neobtěžuj mě.*“. Nepřekvapil je ani význam věty „*Vo co gou?*“, kterou správně vysvětlili ekvivalentním „*O co jde?*“ / „*O co se jedná?*“. Mnozí lidé této věkové skupiny rovněž věděli, že pokud něco není „*in*“, tak se to už nenesí, zkratka není to už moderní, a pokud jim vnoučata řekla, že jsou momentálně happy, tak mohli být spokojení, protože jim oznámila, že jsou šťastná.

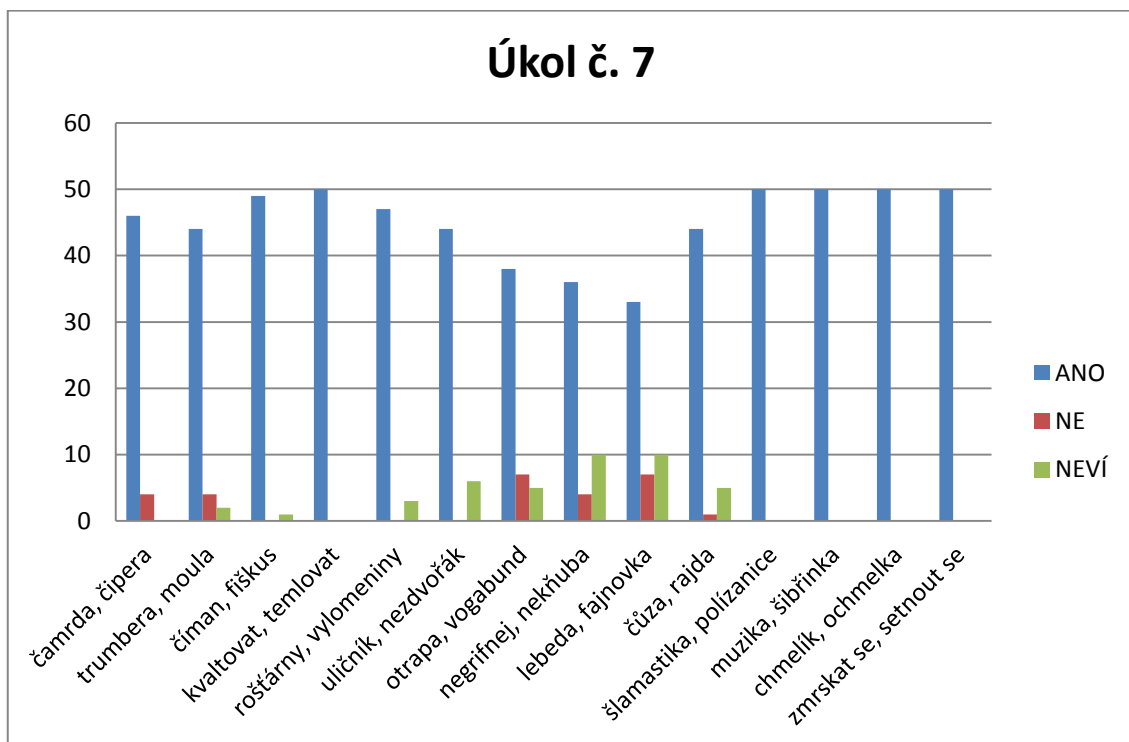
Úkol číslo pět „Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.“ v této věkové skupině opět vyšel překvapivě, neboť i zde respondenti neměli větší problémy se zařazením slov do tematických celků. Nejméně správných odpovědí bylo u skupiny slov „*psycho, ostrý, krutý, drsný*“. Respondenti tyto výrazy vysvětlovali jako nepříjemnou situaci.

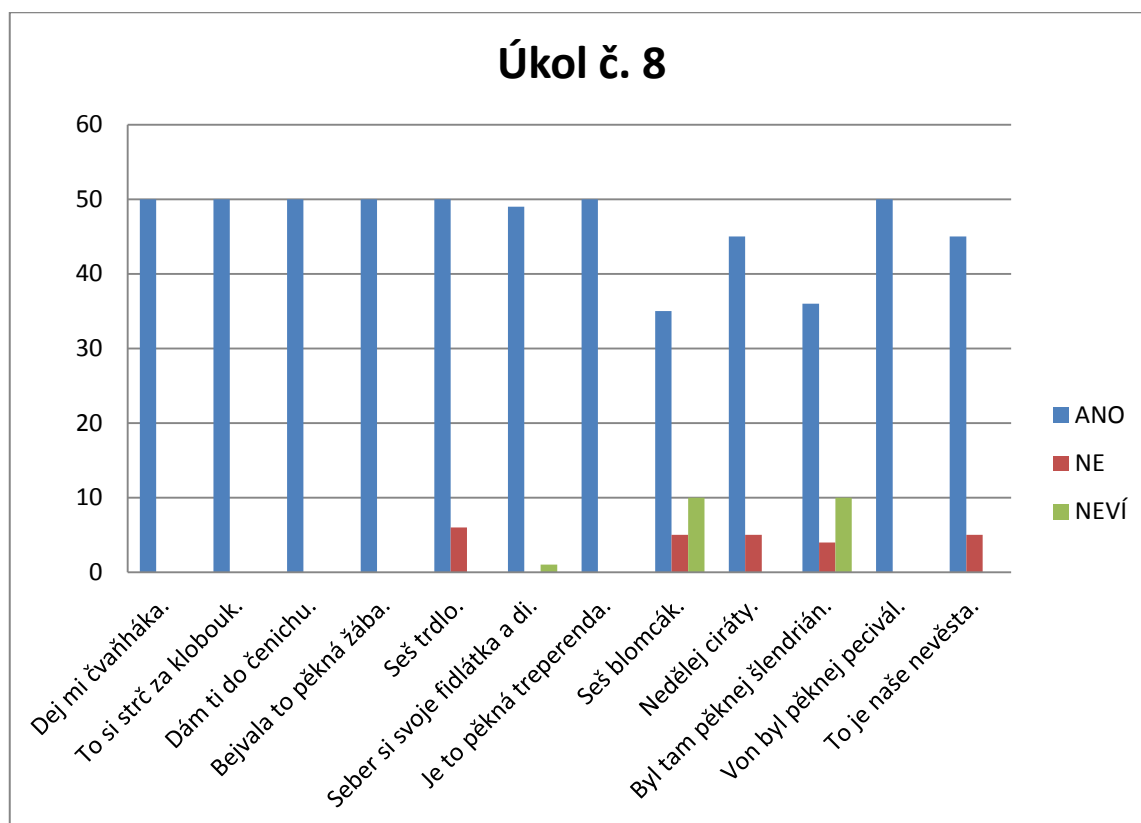
Orientace v knižních výrazech, které obsahoval **úkol číslo šest „Vysvětlete prosím význam slov.“**, byla také velmi dobrá. Největší problém respondentům dělал výraz „zevrubný“, což znamená jdoucí do podrobností, „vilný“ označující osobu pohlavně chtivou a „jho“, což je dřevěná část dobytčího postroje nebo tyč na nošení nákladu. Větší počet špatných odpovědí byl i u výrazu „mimoděk“, tedy matně/nechtěně/bezděky, a u „nasnadě“, což znamená nabízí se/je po ruce/lze.

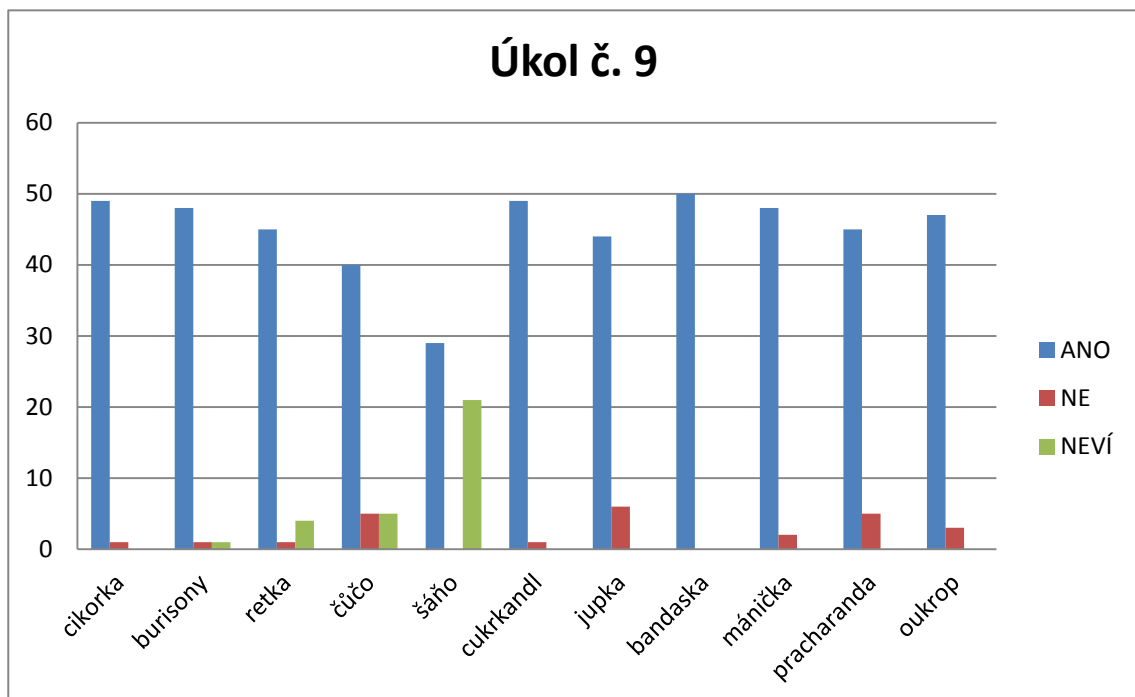
Úkol číslo sedm „Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.“ respondenti téměř celý zodpověděli správně. Problém se vyskytl pouze u dvojice slov „lebeda, fajnovka“, kterou deset respondentů nevědělo a sedm ji vysvětlilo jako nóbl člověka/člověka, který si hraje na víc, než je. Tyto odpovědi jsem vyhodnotila jako nesprávné, protože správné vysvětlení dvojice slov „lebeda, fajnovka“ je příjemná situace. Senioři váhali i u označení nešikovného člověka, tedy u dvojice slov „negrifnej, nekňuba“, a dvojice slov sloužící k pojmenování otravného, vlezlého či nepříjemného člověka, tedy u „otrapy, vagabunda“.

Úkol číslo osm „Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.“ se týkal vět či slovních spojení, které v době svého mládí stará generace běžně používala při komunikaci. Není tedy divu, že většina z vět byla stoprocentně bezchybně vysvětlena. Respondenti měli problém s vysvětlením věty „*Seš blomcák.*“ a s větou „*Byl tam pěknej šlendrián.*“. Blomcák bylo označení pro nemotorného člověka, šlendrián znamenal nepořádek, nějakou nesrovnalost apod.. U věty „*Jsi trdlo.*“ jsem za chybné považovala vysvětlení, že je to nadávka, neboť to není dostatečně vysvětlení, a navíc by takové vysvětlení odpovídalo i jiným větám či výrazům v tomto dotazníku. Ve větě „*To je naše nevěsta.*“ se pětkrát objevila odpověď „*To je naše holka na vdávání.*“. Toto tvrzení je opět mylné, neboť nevěsta byl běžně užívaný termín pro snachu.

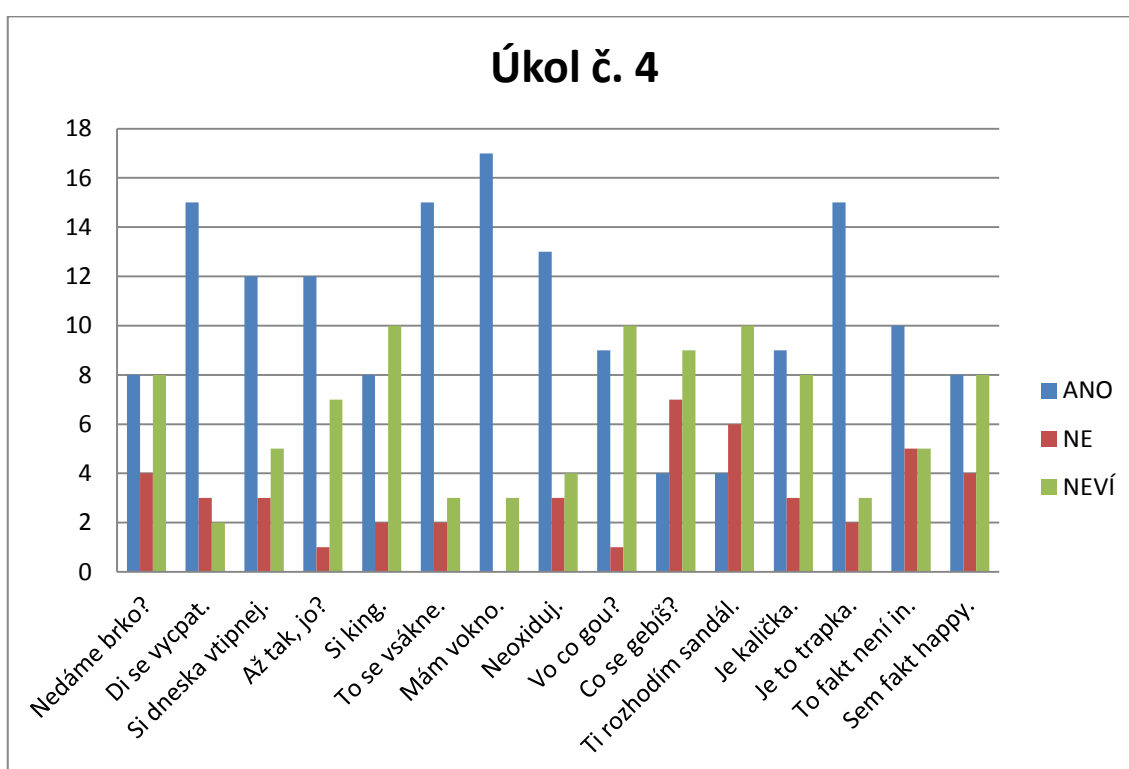

V úkolu číslo devět „Vysvětlete prosím níže uvedená slova.“ můžeme vidět značný propad u výrazu „šáňo“, které používá dnešní mladá generace pro označení šampaňského. U výrazu pro označení zkvašeného ovocného vína, „čůča“ se objevovala rovněž nesprávná vysvětlení. U výrazu „pracharanda“ a „oukrop“ jsem jako chybné odpovědi hodnotila vysvětlení, že obě slova označují jídlo. U výrazu „jupka“ se objevovalo synonymum sukňě, což je mylné, neboť „jupka“ je název pro blůzu, halenku.

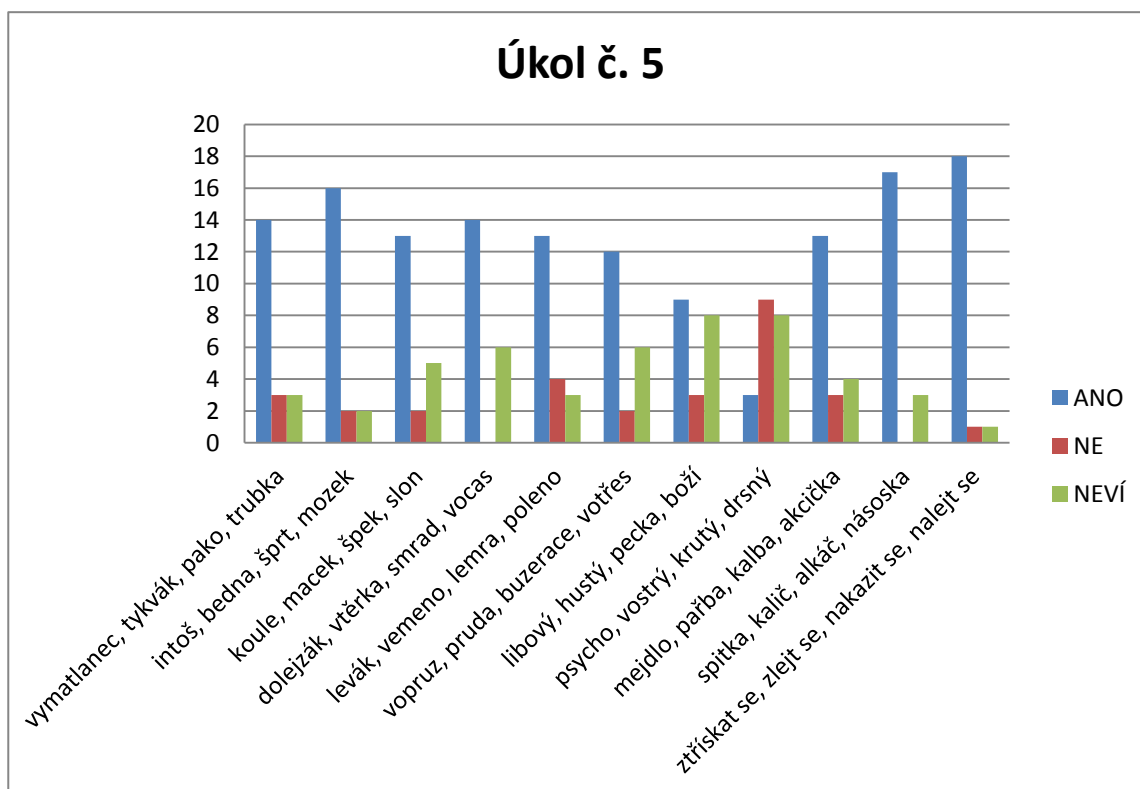

1.4 Věková skupina 76 let a více let

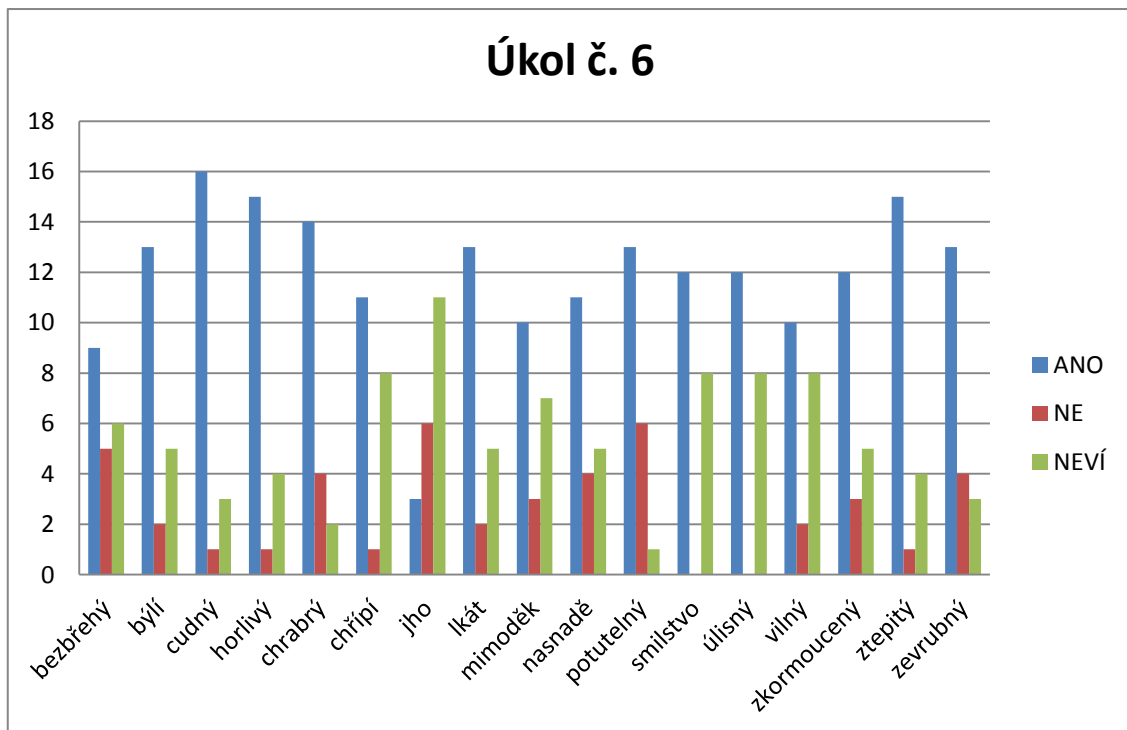
V úkolu číslo čtyři „*Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.*“ měla tato věková skupiny největší problém s větami, které obsahovaly slova přejatá z anglického jazyka: „*Si king.*“, „*Vo co gou?*“, „*Sem fakt happy*“ a „*To fakt není in.*“. U věty „*Nedáme brko?*“ se často objevovala špatná odpověď tvrdící, že jde o něco s peřím. Nejvíce správných odpovědí bylo u věty „*Mám vokno.*“ a dále pak u vět „*To se vsákne.*“, „*Di se vycpat.*“ či u věty „*Je to trapka.*“.

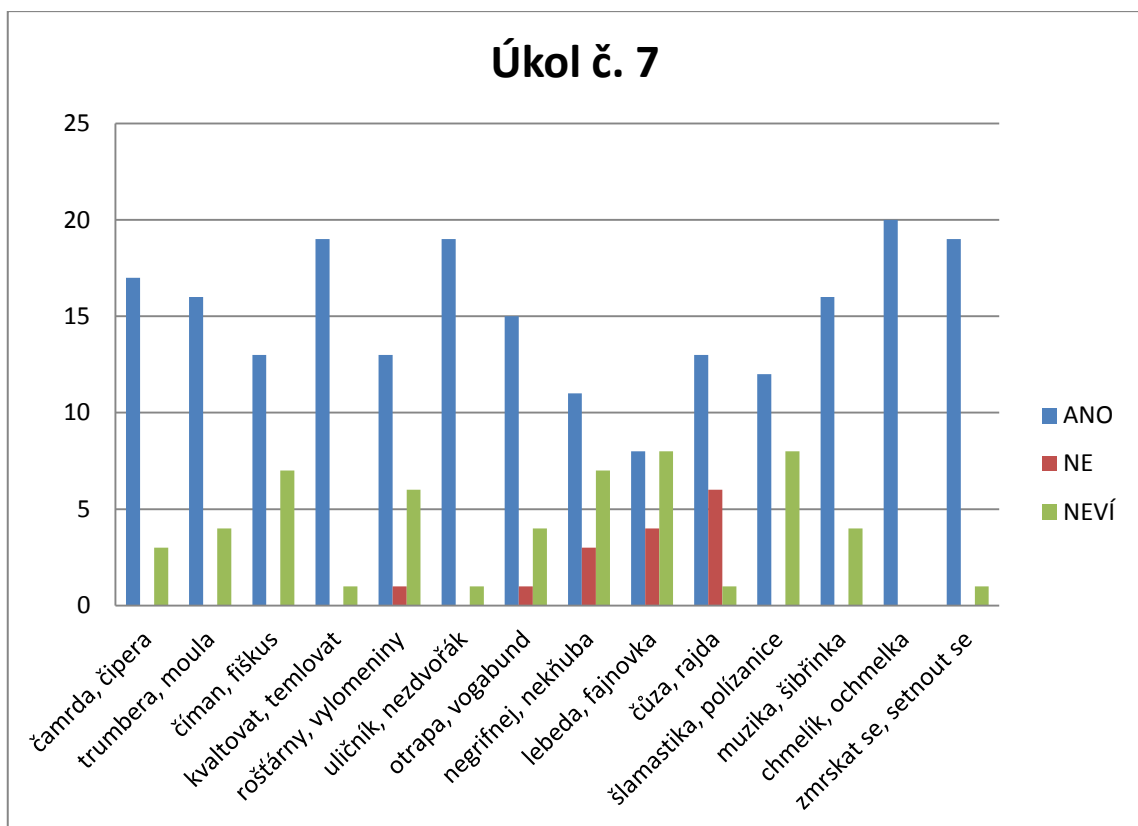
Pátý úkol „Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.“ se věnoval stejně jako čtvrtý úkol výrazům dnešní mladé generace. Tato nejstarší věková skupina respondentů byla o více než šedesát let starší oproti mladým respondentům. Největší počet správných odpovědi byly u skupiny slov týkající se označení člověka, který užívá větší množství alkoholu („*spitka, kalíč, alkáč, násoska*“), u skupiny slov, která opisovala výraz opít se („*ztřískat se, zlejt se, nakazit se, nelejt se*“), a u skupiny slov „*intoš, bedna, šprt, mozek*“, kterým mladá generace označuje se chytrý člověk. Správně odhadli tito senioři i tematický celek u skupiny slov „*vymatlanec, tykvák, pako, trubka*“, což byl hloupý člověk, a u skupiny slov „*mejdlo, pařba, kalba, akcička*“ pojmenovávající zábavu spojenou s alkoholem. U této skupiny slov mnoho respondentů bez váhání správně odpovědělo a dodávali, že to slychávají v televizi nebo od vnoučat, když s nimi mluví. Největší počet špatných odpovědí bylo u skupiny slov „*psycho, ostrý, krutý, drsný*“, kterou si vykládali jako označení pro něco negativního, špatného, zlého, mnohdy užili frazeologismus „Stálo to za starou belu.“. V podobném duchu se nesly i odpovědi u skupiny slov, která označuje příjemné situace, „*libový, hustý, pecka, boží*“.

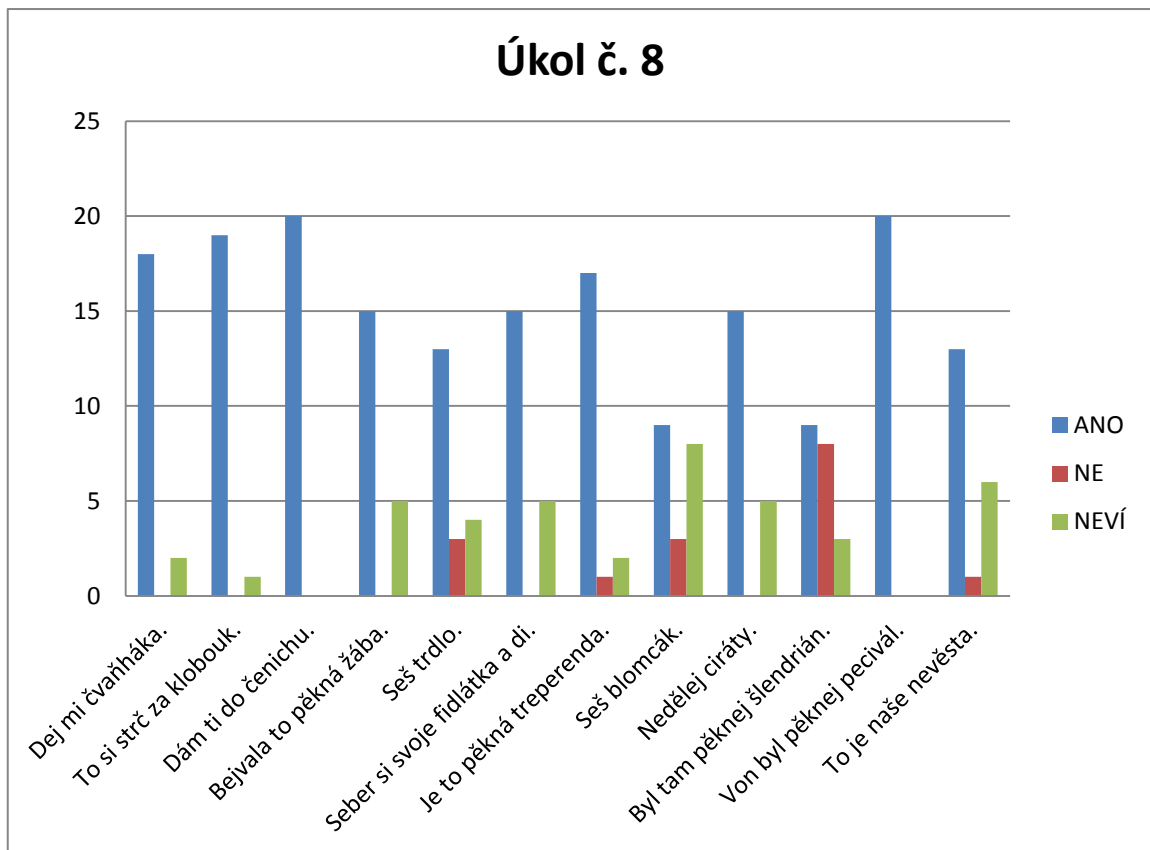
Při plnění úkolu číslo šest „Vysvětlete prosím význam slov.“ bylo mnoho respondentů značně nervózních, neboť na nich bylo skutečně vidět, že daná slova pro ně nejsou ničím zvláštním či neobvyklým, měli však problém s tím, aby dané slovo nějak vysvětlili. Pokoušeli se odpovědět různými opisy slov či konstatováním, že neví, jak to vysvětlit. V grafu byly zaznamenány zelenou barvou, tedy jako odpověď „nevím“. Nejvíce správných odpovědí bylo u výrazu „cudný“, dále u výrazu „horlivý“, „ztepilý“ a „chrabří“. Řidčeji respondenti věděli význam knižního výrazu „jho“ a dále výraz „chřípí“, „úlisný“, „vilný“ a u výrazu „smilstvo“.

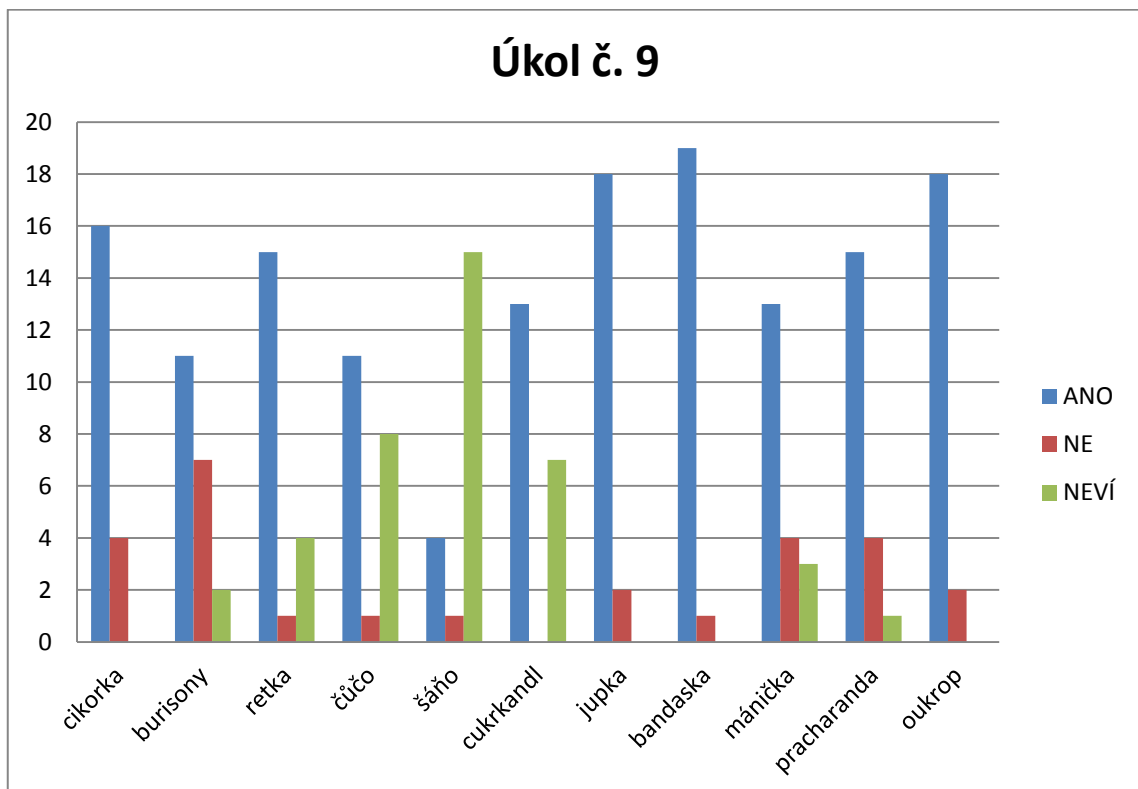
Úkol číslo sedm „Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.“ této skupině nečinil zvláštní problémy. Spíše se u respondentů objevovala únava a s ní související i menší ochota o daných výrazech dále přemýšlet. Mnohem častěji se uchýlovali k možnosti vyjádřit neznalost. Všichni respondenti správně vysvětlili dvojici slov „*chmelík, ochmelka*“ jako označení pro člověka, který často užívá alkohol. Správné odpovědi nebyly ojedinělé ani u dvojic slov „*zmrskat se, setnout se*“, což znamená opít se, „*kvaltovat, temlovat*“, tedy chvátat a u dvojice „*uličnick, nezdvořák*“, která označuje drzého či nevychovaného člověka. Nejméně správných odpovědí bylo vyhodnoceno u dvojice „*lebeda, fajnovka*“, neboť se objevovala odpověď, že se jedná o namyšlenou osobu, nebo respondenti nevěděli, co tato dvojice slov zastupuje. Dvojici slov „*negrifnej, nekňuba*“ vysvětlovala tato věková skupina často jako pojmenování hloupého člověka. Pro něho označení byla v dotazníku synonymní dvojice slov „*trumbera, moula*“.

Úkol číslo osm „Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.“ přinesl podobné výsledky jako úkol předešlý. Opět jsme zde mohli zaznamenat nárůst odpovědí, že daným větám či slovním spojením nerozuměli. Vždy správně určené byly významy vět „Dám ti do čenichu.“ a „Von byl pěknej pecivál.“. Správné odpovědi byly také časté u vět „Dej mi čvaňháka.“, „To si strč za klobouk.“ a u věty „Je to pěkná treperenda.“. Nejméně správných odpovědí jsem zaznamenala „Seš blomcák.“ a u věty „Byl tam peknej šlendrián.“. Tuto větu vysvětlovali jako „Byl to pěkný podvodník.“. Jednalo se ale o vyjádření nepořádku například ve světnici.

U úkolu číslo devět „Vysvětlete prosím níže uvedená slova.“ jsme si mohli všimnout, že si respondenti nevěděli rady s výrazem dnešní mládeže, a to s výrazem „šáňo“. Neznalost také prokázali u výrazu „čůčo“ a u výrazu „cukrkandl“, kde mě tato neznalost překvapila. U výrazů „burisony“, „pracharanda“ a „oukrop“ často respondenti uváděli, že jde o jídlo – tyto odpovědi jsem hodnotila jako nesprávné. U výrazu „mánička“ byly časté odpovědi „malá Marie“, „zdrobněle Marie“. Výraz „cikorka“ byl u čtyř respondentů zatvrzele vysvětlován jako označení malého roztomilého ptáčka. Domnívala jsem se, že mi špatně rozuměli, a proto jsem je několikrát upozornila, že se nejedná o sýkorku. I přes toto upozornění své vysvětlení nezměnili.

2 Shrnutí výsledků výzkumu

Úkol číslo čtyři: Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.

Celý tento úkol zvládly všechny věkové skupiny velmi dobře. V tomto úkolu a také v úkolech následujících jsem narazila u mladé generace na problém s používáním spisovné češtiny. Ačkoliv v zadání měli uvedeno „Vyjádřete spisovnou formou...“, mnoho respondentů této sociální skupiny zadání nerespektovalo. Otázkou by mohlo být, zda se jednalo o nepozorné čtení zadání a následné jeho nesplnění, nebo mladá generace považuje za spisovné výrazy jako „Si dobrej., Si borec., Di do prdele., Dám ti přes hubu.“ apod.. Podle očekávání mladá generace v tomto úkolu celkově uspěla lépe než generace stará. Otázky respondentů z druhé sociální skupiny ale byly překvapivě správné, a to nejen v tomto úkolu, ale i v následujícím úkolu číslo pět, který byl také zaměřen na výrazy dnešní mladé generace. Věková skupina 60 let – 75 let i věková skupina 75 let a více měla dokonce například u věty „Mám vokno.“ větší počet správných odpovědí. Jedná se o větu, která se běžně používá při neformální komunikaci.

1. Nedáme brko?				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	44 z 50	2 z 50	4 z 50	50
16-19	49 z 50	0 z 50	1 z 50	50
60-75	37 z 50	2 z 50	11 z 50	50
76 a více	8 z 50	4 z 50	8 z 50	20

2. Di se vycpat.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	50	0	0	50
16-19	50	0	0	50
60-75	46	1	3	50
76 a více	15	3	2	20

3. Si dneska vtipnej.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	42	4	4	50
16-19	46	1	3	50
60-75	33	15	2	50
76 a více	12	3	5	20

4. Až tak, jo?				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	36	0	14	50
16-19	48	0	2	50
60-75	31	6	13	50
76 a více	12	1	7	20

5. Si king.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	49	1	0	50
16-19	49	1	0	50
60-75	37	4	9	50
76 a více	8	2	10	20

6. To se vsákne.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	50	0	0	50
16-19	50	0	0	50
60-75	42	0	8	50
76 a více	15	2	3	20

7. Mám vokno.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	44	6	0	50
16-19	48	2	0	50
60-75	47	0	3	50
76 a více	17	0	3	20

8. Neoxiduj.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	49	0	1	50
16-19	50	0	0	50
60-75	37	7	6	50
76 a více	13	3	4	20

9. Vo co gou?				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	50	0	0	50
16-19	50	0	0	50
60-75	39	0	11	50
76 a více	9	1	10	20

10. Co se gebíš?				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	49	1	0	50
16-19	38	0	12	50
60-75	27	15	8	50
76 a více	4	7	9	20

11. Ti rozhodím sandál.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	38	1	11	50
16-19	38	12	0	50
60-75	13	15	22	50
76 a více	4	6	10	20

12. Je kalička.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	35	5	10	50
16-19	48	1	1	50
60-75	32	5	13	50
76 a více	9	3	8	20

13. Je to trapka.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	43	2	5	50
16-19	46	2	2	50
60-75	36	1	13	50
76 a více	15	2	3	20

14. To fakt není in.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	50	0	0	50
16-19	50	0	0	50
60-75	35	5	10	50
76 a více	15	2	3	20

15. Sem fakt happy.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	50	0	0	50
16-19	50	0	0	50
60-75	30	12	8	50
76 a více	8	4	8	20

Úkol číslo pět: Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.

V tomto úkolu opět spíše vynikala mladá generace. U věkové skupiny 14 - 15 let se opět ukázal problém s adekvátním spisovným vyjadřováním. Často místo neutrálního slova, které by charakterizovalo danou skupinu slov, použili tito respondenti jedno z uvedených slov. Tato skupina při řešení opět nepoužívala spisovnou češtinu. Všechny věkové skupiny se nejlépe orientovaly ve výrazech týkajících se alkoholu (např. u poslední skupiny slov, která znamená opít se).

1. Vymatlanec, tykvák, pako, trubka				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	38	7	5	50
16-19	50	0	0	50
60-75	47	3	0	50
76 a více	14	3	3	20

2. Intoš, bedna, šprt, mozek				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	47	0	3	50
16-19	44	2	4	50
60-75	44	6	0	50
76 a více	16	2	2	20

3. Koule, macek, špek, slon				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	39	8	3	50
16-19	44	2	4	50
60-75	38	7	5	50
76 a více	13	2	5	20

4. Doležák, vtěrka, smrad, vocas				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	33	6	11	50
16-19	43	1	6	50
60-75	31	7	12	50
76 a více	14	0	6	20

5. Levák, vemeno, lemra, poleno				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	38	6	6	50
16-19	42	5	3	50
60-75	41	8	1	50
76 a více	13	4	3	20

6. Voprúz, pruda, buzerace, votřes				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	37	6	7	50
16-19	45	2	3	50
60-75	31	12	7	50
76 a více	12	2	6	20

7. Libový, hustý, pecka, boží				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	42	3	5	50
16-19	48	0	2	50
60-75	34	9	7	50
76 a více	9	3	8	20

8. Psycho, vostrý, krutý, drsný				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	40	6	4	50
16-19	30	4	16	50
60-75	14	24	12	50
76 a více	3	9	8	20

9. Mejdlo, pařba, kalba, akcička				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	43	0	7	50
16-19	48	0	2	50
60-75	44	1	5	50
76 a více	13	3	4	20

10. Spitka, kalič, alkáč, násoska				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	47	0	3	50
16-19	50	0	0	50
60-75	42	2	6	50
76 a více	17	0	3	20

11. Ztřískat se, zlejt se, nakazit se, nalejt se				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	48	0	2	50
16-19	50	0	0	50
60-75	49	0	1	50
76 a více	18	1	1	20

Úkol číslo šest: Vysvětlete prosím význam slov.

V tomto úkolu se mezi jednotlivými věkovými skupinami objevily větší rozdíly. Nejlépe dopadla věková skupina 60 – 75 let. Rozhodně to není tím, že by tato skupina lidí uvedené výrazy ve svém mládí aktivně užívala, ale spíše se domnívám, že na jejich generaci byl ve škole kladen větší důraz na četbu knih, v nichž se tyto výrazy běžně objevovaly. Tito respondenti ve svém mládí také měli kolem sebe starou generaci, která uvedené výrazy ještě používala. Skupina starších seniorů vykazovala v porovnání se třetí skupinou nižší míru správných odpovědí. Zde bych vzala v potaz jejich stáří. Respondenti této věkové skupiny byli často viditelně unavení a nedokázali si již daná slova vybavit. Nejhorší znalost knižních výrazů se objevila u respondentů ze základní školy. Domnívám se, že neznalost této skupiny respondentů je částečně ovlivněna jejich čtenářskou aktivitou. To, že mládež málo čte, je všeobecně známý fakt, o kterém se neustále hovoří. Myslím, že studenti gymnázia mají v této oblasti přece jen větší zkušenosti - hodiny českého jazyka na střední školy se skládají převážně z literatury a tak se studenti častěji setkají s nejrůznějšími uměleckými texty a s jejich rozborů.

1. Bezbřehý				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	7	3	40	50
16-19	29	10	11	50
60-75	38	0	12	50
76 a více	9	5	6	20

2. Býlí				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	16	12	22	50
16-19	31	2	7	50
60-75	45	3	2	50
76 a více	13	2	5	20

3. Cudný				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	22	4	24	50
16-19	38	4	8	50
60-75	48	0	2	50
76 a více	16	1	3	20

4. Horlivý				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	10	6	34	50
16-19	37	8	5	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	15	1	4	20

5. Chrabrý				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	31	2	17	50
16-19	43	4	3	50
60-75	49	1	0	50
76 a více	14	4	2	20

6. Chřípí				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	0	0	50	50
16-19	15	10	25	50
60-75	36	4	10	50
76 a více	11	1	8	20

7. Jho				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	3	0	47	50
16-19	33	9	8	50
60-75	23	12	15	50
76 a více	3	6	11	20

8. Lkát				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	12	8	30	50
16-19	25	10	15	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	13	2	5	20

9. Mimoděk				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	0	0	50	50
16-19	10	21	19	50
60-75	30	16	4	50
76 a více	10	3	7	20

10. Nasnadě				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	4	2	44	50
16-19	6	18	26	50
60-75	28	13	9	50
76 a více	11	4	5	20

11. Potutelný				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	0	0	50	50
16-19	20	14	16	50
60-75	39	3	8	50
76 a více	13	6	1	20

12. Smilstvo				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	9	3	38	50
16-19	18	12	20	50
60-75	46	2	2	50
76 a více	12	0	8	20

13. Úlisný				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	9	4	37	50
16-19	23	6	21	50
60-75	45	1	4	50
76 a více	12	0	8	20

14. Vilný				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	0	0	50	50
16-19	6	8	36	50
60-75	24	6	20	50
76 a více	10	2	8	20

15. Zkormoucený				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	12	3	5	50
16-19	16	4	20	50
60-75	48	0	2	50
76 a více	12	3	5	20

16. Ztepilý				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	8	4	38	50
16-19	23	10	17	50
60-75	39	3	8	50
76 a více	15	1	4	20

17. Zevrubný				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	12	0	38	50
16-19	10	10	30	50
60-75	23	20	7	50
76 a více	13	4	3	20

Úkol číslo sedm: Zařadte skupinu vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.

Tento úkol je tematicky shodný s úkolem číslo pět. V tomto úkolu se ale objevila slova, která v době svého mládí používala stará generace. Podle očekávání zde tato sociální skupina měla lepší výsledky než současná mladá generace, i když také respondenti z gymnázia prokázali dobrou orientaci v dnes již často archaických pojmenováních. Myslím si, že tito respondenti přemýšleli nad danými výrazy více, než respondenti ze základní školy, a díky tomu mnohdy správně odhadli smysl slov. U dvojice slov „zmrskat se, setnout se“, což znamená „opít se“, byla míra úspěšnosti u u všech věkových skupin nejvyšší.

1. Čamrda, čipera				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	18	6	26	50
16-19	36	12	12	50
60-75	46	4	0	50
76 a více	17	0	3	20

2. Trumbera, moula				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	16	8	26	50
16-19	30	12	8	50
60-75	44	4	2	50
76 a více	16	0	4	20

3. Číman, fiškus				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	3	0	47	50
16-19	14	8	28	50
60-75	49	0	1	50
76 a více	13	0	7	20

4. Kvaltovat, teplovat				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	10	2	38	50
16-19	21	10	19	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	19	0	1	20

5. Rošťárny, vylomeniny				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	33	5	12	50
16-19	46	1	3	50
60-75	47	0	3	50
76 a více	13	1	6	20

6. Uličník, nezdvořák				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	30	3	27	50
16-19	47	0	3	50
60-75	44	0	6	50
76 a více	19	0	1	20

7. Otrapa, vagabund				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	9	6	35	50
16-19	38	2	10	50
60-75	38	7	5	50
76 a více	15	1	4	20

8. Negrifnej, nekřuba				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	7	10	33	50
16-19	20	14	26	50
60-75	36	4	10	50
76 a více	11	3	7	20

9. Lebeda, fajnovka				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	6	3	41	50
16-19	26	14	10	50
60-75	33	7	10	50
76 a více	8	4	8	20

10. Čůza, rajda				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	27	5	18	50
16-19	33	9	8	50
60-75	44	1	5	50
76 a více	13	6	1	20

11. Šlamastyka, polízanice				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	16	6	28	50
16-19	40	4	6	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	12	0	8	20

12. Muzika, šibřinka				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	18	2	30	50
16-19	28	4	18	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	16	0	4	20

13. Chmelík, ochmelka				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	12	4	24	50
16-19	34	6	10	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	20	0	0	20

14. Zmrskat se, setnout se				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	40	2	8	50
16-19	45	0	5	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	19	0	1	20

Úkol číslo osm: Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.

Tento úkol se shodovat tematicky s úkolem číslo čtyři. Jednalo se o věty či slovní spojení, které používali senioři za dob svého mládí. Výsledky tohoto úkolu jsou srovnatelné se závěry úkolu předchozího. Opět nejlépe odpovídali starší respondenti. V tomto úkolu se nacházely i věty či slovní spojení, které často mladá generace slyší u svých babiček a dědečků a při běžné neformální komunikaci mnohdy sama používá. U takových vět (např. To si strč za klobouk., Dám ti do čenichu., Von byl pěkněj pecivál.) tedy bylo mnoho správných odpovědí i u mladé generace.

1. Dej mi čvaňháka.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	14	4	32	50
16-19	25	4	21	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	18	0	2	20

2. To si strč za klobouk.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	41	1	8	50
16-19	48	0	2	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	19	0	1	20

3. Dám ti do čenichu.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	43	0	7	50
16-19	47	0	3	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	20	0	0	20

4. Bejvala to pěkná žába.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	18	8	24	50
16-19	23	25	2	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	15	0	5	20

5. Seš trdlo.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	35	6	9	50
16-19	38	12	0	50
60-75	50	6	0	50
76 a více	13	3	4	20

6. Seber si svoje fídlátka a di.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	45	0	5	50
16-19	38	8	4	50
60-75	49	0	1	50
76 a více	15	0	5	20

7. Je to pěkná treperenda.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	4	8	38	50
16-19	24	14	12	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	17	1	2	20

8. Seš blomcák.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	6	4	40	50
16-19	6	16	28	50
60-75	35	5	10	50
76 a více	9	3	8	20

9. Nedělej ciráty.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	12	4	34	50
16-19	21	19	10	50
60-75	45	5	0	50
76 a více	15	0	5	20

10. Byl tam pěkněj šlendrián.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	0	8	42	50
16-19	3	18	29	50
60-75	36	4	10	50
76 a více	9	8	3	20

11. Von byl pěkněj pecivál.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	37	3	10	50
16-19	47	2	1	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	20	0	0	20

12. To je naše nevěsta.				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	6	16	28	50
16-19	8	22	20	50
60-75	45	5	0	50
76 a více	13	1	6	20

Úkol číslo devět: Vysvětlete prosím níže uvedená slova.

Tento úkol obsahoval výrazy, které označovaly nejrůznější dříve běžné pokrmy či pochutiny, oblečení atd.. Záměrně jsem do úkolu zařadila dnes používaný výraz pro šampaňské, tedy „šáňo“. Právě u tohoto výrazu měla mladá generace lepší výsledky než generace stará. U ostatních slov měla stará generace výsledky výrazně lepší. Senioři tyto slova dříve běžně používali, setkávali se s těmito výrobky v obchodech. Dnes málo kdo kupuje cikorku místo kávy. Dá se říct, že tato slova jsou dnes již „mrtvá“, a proto si mladá generace v tomto úkolu nevěděla s některými výrazy rady.

1. Cikorka				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	8	13	29	50
16-19	10	18	22	50
60-75	49	1	0	50
76 a více	16	4	0	20

2. Burisony				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	0	6	44	50
16-19	20	10	25	50
60-75	48	1	1	50
76 a více	11	7	2	20

3. Retka				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	0	9	41	50
16-19	10	8	32	50
60-75	45	1	4	50
76 a více	15	1	4	20

4. Čůčo				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	10	8	32	50
16-19	18	18	14	50
60-75	40	5	5	50
76 a více	11	1	8	20

5. Šáňo				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	34	4	12	50
16-19	39	4	7	50
60-75	29	0	21	50
76 a více	4	1	15	20

6. Cukrkandl				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	21	6	23	50
16-19	38	4	8	50
60-75	49	1	0	50
76 a více	13	0	7	20

7. Jupka				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	8	12	30	50
16-19	6	16	28	50
60-75	44	6	0	50
76 a více	18	2	0	20

8. Bandaska				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	22	3	25	50
16-19	36	7	7	50
60-75	50	0	0	50
76 a více	19	1	0	20

9. Mánička				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	15	10	25	50
16-19	24	22	14	50
60-75	48	2	0	50
76 a více	13	4	3	20

10. Pracharanda				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	6	14	30	50
16-19	10	12	28	50
60-75	45	5	0	50
76 a více	15	4	1	20

11. Oukrop				
věk	ano	ne	neví	respondentů
14-15	9	0	41	50
16-19	12	18	30	50
60-75	47	3	0	50
76 a více	18	2	0	20

Závěr

V práci jsem se zabývala problémem, nakolik mládež rozumí jazyku současných seniorů a naopak jak starší generace rozumí dnešní mládeži, jak se orientuje v běžně užívaných výrazech mladých lidí. Práce jsem rozdělila na teoretickou a praktickou část.

V teoretické části jsem se nejprve zaměřila na slovní zásobu jako takovou a dále stručně představila obohacování slovní zásoby. V následující kapitole jsem se věnovala útvaram národního jazyka. Tato kapitola byla základem i pro praktickou část, neboť v dotazníku byl zařazen úkol zkoumající orientaci v knižních výrazech. Další zkoumané výrazy byly vybrány spíše z nespisovné vrstvy národního jazyka. V poslední kapitole teoretické části jsem se zabývala pojmem mládež a věkovým vymezením této sociální skupiny. Hlavní pozornost jsem pak soustředila na charakteristiku mluvy mládeže.

V praktické části jsem analyzovala výsledky vzešlé z dotazníků, které byly sestaveny s ohledem na téma této bakalářské práce. Také jsem se zabývala podrobným srovnáním výsledků každého úkolu jak u mladé, tak u staré generace. Každý úkol byl u jednotlivých věkových skupin respondentů zpracován do podoby grafu. Na konci této práce jsem pak uvedla přehledné tabulky, které souhrnně zaznamenávaly úspěšnost každé věkové skupiny respondentů v konkrétním úkolu.

Cílem dotazníku bylo zjistit, jak se mládež orientuje ve svých vlastních výrazech a zda se vyznají rovněž ve výrazech knižních či výrazech již spíše archaických. Zajímalo mě, zda se vyjadřování mladých lidí tolik změnilo a dnešní mladí lidé již nebudou rozumět mluvě mládeže svých prarodičů. S mírou porozumění tedy souvisí i eventuelní existence sociální propasti mezi mladými a starými lidmi - staří mladým někdy nerozumí a naopak. Svým výzkumem jsem chtěla zjistit i rozdíly mezi oběma generacemi ve znalosti knižních výrazů. Volila jsem do tohoto úkolu takové výrazy, které ani starší generace aktivně neužívala. Zajímalo mě, zda mladí lidé svým prarodičům naslouchají a budou umět tyto výrazy vysvětlit a také to nakolik prarodiče vnímají svá vnoučata a co vše od nich pochytili.

Díky dotazníku jsem zjistila, že se mládež dobře orientuje ve svých vlastních výrazech. Avšak respondentům na základní škole dělalo problém používat spisovnou češtinu, pozorně číst zadání a adekvátně se v úkolech vyjádřit. V knižních výrazech se současná mladá generace spíše neorientuje, lepší znalost u tohoto úkolu prokázali studenti

gymnázia. Starší generace u úkolu s knižními výrazy vykazovala vyšší úspěšnost a synonymické vyjádření jí nečinilo takové potíže. Na základě výsledku tohoto jazykového výzkumu nemůžu jednoznačně konstatovat, zda se vyjadřování mladých lidí tolik změnilo, že dnešní mladí lidé mluvě mládeže svých prarodičů nerozumí a naopak stará generace nerozumí výrazům dnešní mládeže. Z výsledků tohoto dotazníku však vyplývá překvapivě dobrá orientace starší generace ve výrazech dnešní mládeže. Domnívám se, že je to zapříčiněno tím, že staří lidé mají stále zájem o okolí a svým vnoučatům aktivně naslouchají. Toto tvrzení mohu podložit i na základě rozhovorů s touto sociální skupinou při vyplňování dotazníku. Respondenti často vzpomínali, při jaké situaci jim dané slovo vnučka či vnuk říkal, kde tento výraz slyšeli apod.. Nepopírám existenci sociální propasti mezi mladými a starými lidmi a to, že staří mladým nerozumí a naopak, ale na základě tohoto jazykového výzkumu tvrdím, že stará generace projevuje větší snahu porozumět ostatním skupinám v současné společnosti. Oproti tomu mladá generace v dotazníku prokázala nižší znalost výrazů staré generace. Vysvětluji si to tím, že mladí lidé vyhledávají především společnost svých vrstevníků a jdou s trendem dnešní doby, která bohužel přináší i lhostejnost vůči okolí, zejména vůči starší generaci. Také je zřejmé, že mladá generace nemá potřebu se zajímat o výrazy, které užívali jejich babičky a dědečkové ve svém mládí, neboť tyto výrazy jsou dnes „mrtvými“ slovy. Málo kdo si dnes obléká Jupku, pije cikorku a k obědu si dá pracharandu. Naopak dnešní stará generace je nucena mladým lidem naslouchat, pokud jim chce mnohdy alespoň trochu rozumět. Často tato sociální skupina získává povědomí o nových výrazech i skrze média.

Použitá literatura

- BOZDĚCHOVÁ, Ivana. *Vliv angličtiny na češtinu*. In: DANEŠ, František. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 271 - 279. ISBN 8020006176. DOI: 8020006176.
- CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010, 353 s. ISBN 978-80-246-1743-5.
- ČECHOVÁ, Marie. *Čeština, řeč a jazyk*. 2., přepracované vyd. Praha: ISV, 2000, 407 p. ISBN 80-858-6657-9.
- ČECHOVÁ, Marie. *Současná česká stylistika*. Vyd. 1. Praha: ISV, 2003, 342 p. ISBN 80-866-4200-3.
- DANEŠ, František a kol. *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. Praha: Academia, 1997. 1.vyd. ISBN 80-200-0617-6
- GREPL, Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. Editor Petr Karlík, Marek Nekula, Zdenka Rusínová. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012, 799 s. ISBN 978-807-1066-248.
- HAUSER, Přemysl. *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980. 1. vyd., 192s.
- HLADKÁ, Zdeňka. *Cizojazyčné prvky v korespondenci mladých lidí*. In: *Naše řeč*. 2003, roč. 86, č. 5, s. 241 - 250.
- HOFFMANNOVÁ, Jana a Olga MÜLLEROVÁ. *Čeština v dialogu generací*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2007, 455 p. ISBN 80-200-1549-3.
- HOFFMANNOVÁ, Jana. *Styl současných teenagerů* (na pozadí úvahy „o stylech věkových“), *Stylistika IX*, 2000, s. 247–262.
- HOLUB, Zbyněk. *Úvod do studia českého jazyka*. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU, 1992. ISBN 80-704-0045-5.
- HUBÁČEK, Jaroslav a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 2. S.l.: Vade mecum, 1998, 303 s. ISBN 80-860-4130-1.
- JAKLOVÁ, Alena. *Existuje mluva mládeže?*. In: *Český jazyk a literatura*, 54, 1993 - 1994, s. 54 - 57.
- JIRSOVÁ, Anna, PROUZOVÁ, Hana a SVOZILOVÁ, Naděžda. *Poznámky k mluvě mládeže*. In: *Naše řeč*, 47, 1965, s. 193 - 199.
- KOSTEČKA, Jiří. *Příspěvek k výuce komunikace na středních školách*. In: *Český jazyk a literatura*, 2003/2004, roč. 55, č. 1, s. 29 - 33.

KOSTEČKA, Jiří. *Slangové výrazy středoškoláků*. In: Český jazyk a literatura, 2004/2005, roč. 55, č. 1, s. 23 - 28.

KOSTEČKA, Jiří. *Slovní zásoba gymnazistů*. In: Český jazyk a literatura., 2007 - 2008, roč. 58, č. 3, s. 134 - 137.

KRAUS, Blahoslav. *Mládež v postmoderní společnosti*. In: Socialia 99. Mládež v postmoderní době. Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané v Hradci Králové 12. a 13. října 1999. Hradec Králové: Gaudeamus, 2000, s. 9 - 24.

KRČMOVÁ, Marie. *Mluva dítěte v dnešní moravské jazykové situaci*. In: DANEŠ, František. Český jazyk na přelomu tisíciletí. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 219 - 224. ISBN 8020006176. DOI: 8020006176.

KRČMOVÁ, Marie. *Jazyk mládeže na Moravě*. In: Naše řeč. 1977, roč. 60, č. 3, s. 26 - 30.

KRČMOVÁ, Marie. *Současná běžná mluva v českých zemích*. In: DANEŠ, František. Český jazyk na přelomu tisíciletí. Vyd. 1. Praha: Academia, 1997, 160- 172. ISBN 8020006176. DOI: 8020006176.

RYSOVÁ, Květa. *Slangové výrazy žáků*. In: Český jazyk a literatura, 44, 2003/2004, s. 21 - 25.

Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Vyd. 3., rev. Editor Vladimír Mejstřík. Praha: Academia, 2003, 647 s. ISBN 978-80-200-1080-3.

STYBLÍK, Vlastimil, Marie ČECHOVÁ, Přemysl HAUSER a Eva HOŠNOVÁ. *Základní mluvnice českého jazyka*. 1. vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2004, 243 s. ISBN 80-723-5018-8.

ŠTĚPÁN, Josef. *K dynamice současného studentského slangu*. In Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu v Plzni 9. - 12. února 1988. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. s. 149 - 156.

Přílohy

DOTAZNÍK

POROZUMĚNÍ JAZYKA MLADÝCH LIDÍ STAROU GENERACÍ A NAOPAK

Dobrý den,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který je součástí mé bakalářské práce z českého jazyka na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Informace z dotazníku budou anonymní a budou sloužit výhradně k praktické části bakalářské práce.

Lucie Němečková, studentka třetího ročníku českého jazyka PF JČU

Vhodnou odpověď označte křížkem, nebo ji napište do řádku.

OSOBNÍ ÚDAJE

1. muž žena
2. **Do které věkové skupiny patříte?**
 14 – 15 let 16 – 19 let 60 – 75 let 76 let a více let
3. **Jaký typ školy nyní studujete?** (Vyplňují jen žáci a studenti)
 základní škola střední škola odborné učiliště gymnázium
 vysoká škola
4. **Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.**

Nedáme brko?

Di se vycpat.

Si dneska vtipnej.

Až tak, jo?

Si king.

To se vsákne.

Mám vokno. -----
 Neoxiduj. -----
 Vo co gou? -----
 Co se gebíš? -----
 Ti rozhodím sandál. -----
 Je kalička. -----
 Je to trapka. -----
 To fakt není in. -----
 Sem fakt happy. -----

5. Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.

Příklad:

Sorry, soráč, promiň omluva
 Vymatlanec, tykvák, pako, trubka -----
 Intoš, bedna, šprt, mozek -----
 Koule, macek, špek, slon -----
 Dolejzák, vtěrka, smrad, vocas -----
 Levák, vemeno, lemra, poleno -----
 Vopruz, pruda, buzerace, votřes -----
 Libový, hustý, pecka, boží -----
 Psycho, vostrý, krutý, drsný -----
 Mejdlo, pařba, kalba, akcička -----
 Spitka, kalič, alkáč, násoska -----
 Ztřískat se, zlejt se, nakazit se, nalejt se -----

6. Vysvětlete prosím význam slov.

Bezbřehý -----
 Býlí -----
 Cudný -----
 Horlivý -----
 Chrabrý -----
 Chřípí -----

Jho	-----
Lkát	-----
Mimoděk	-----
Nasadě	-----
Potutelný	-----
Smilstvo	-----
Úlisný	-----
Vilný	-----
Zkormoucený	-----
Ztepilý	-----
Zevrubný	-----

7. Zařadte skupinu slov vždy do tematického celku nebo ji vyjádřete opisem.

Příklad:

Tě péro, Pozdrav Pánbůh	<u>pozdrav</u>
Čamrda, čipera	-----
Trumbera, moula	-----
Číman, fiškus,	-----
Kvaltovat, temlovat	-----
Rošťárny, vylomeniny	-----
Uličník, nezdrovák	-----
Otrapa, vagabund	-----
Negrifnej, nekňuba	-----
Lebeda, fajnovka	-----
Čůza, rajda	-----
Šlamastika, polízanice	-----
Muzika, šibřinka	-----
Chmelík, ochmelka	-----
Zmrskat se, setnout se	-----

8. Vyjádřete spisovnou formou význam následujících vět či slovních spojení.

- Dej mi čvaňháka. -----
- To si strč za klobouk. -----
- Dám ti do čenichu. -----
- Bejvala to pěkná žába. -----
- Seš trdlo. -----
- Seber si svoje fídlátka a di. -----
- Je to pěkná treperenda. -----
- Seš blomcák. -----
- Nedělej ciráty. -----
- Byl tam pěknej šlendrián. -----
- Von byl pěknej pecivál. -----
- To je naše nevěsta. -----

9. Vysvětlete prosím níže uvedená slova.

- Cikorka -----
- Burisony -----
- Retka -----
- Čůčo -----
- Šáňo -----
- Cukrkandl -----
- Jupka -----
- Bandaska -----
- Mánička -----
- Pracharanda -----
- Oukrop -----

Děkuji Vám za spolupráci a čas, který jste věnovali na vyplnění tohoto dotazníku.